

Patriarchaat
Inclusieve samenleving
Rechtvaardige belastingen
Voorbij het bruto binnenlands product

PAARSE PACT

Democratie Feministische toekomst
Intersectionaliteit Budgetten
Waardig werk
Zorgeconomie

EEN FEMINISTISCHE BENADERING VAN DE ECONOMIE

ABOUT THE OVER DE EUROPESE VROUWENLOBBY

Opggericht in 1990 is de Europese Vrouwenlobby (EWL) de grootste alliantie van meer dan 2000 niet-gouvernementele vrouwenorganisaties in de EU. Samen voeren zij campagne voor hun gemeenschappelijke visie op een feministisch Europa.

Deze publicatie kwam tot stand met de financiële steun van het programma Rechten, Gelijkheid en Burgerschap 2014-2020 van de Europese Unie. De inhoud van deze publicatie valt onder de exclusieve verantwoordelijkheid van de Europese Vrouwenlobby en kan op geen enkele manier worden opgevat als een weergave van het standpunt van de Europese Commissie.

Met de steun van de Friedrich Ebert Stiftung (FES)

Coördinatie: Joanna Maycock, Mary Collins
Eindredactie: Barbara Helfferich
Redactie: Lenka Formánková, Marion Böker, Taniel Yusef, Emma Ritch, Ipek Ilkkaracan
Grafisch ontwerp: Aurore de Boncourt
Vertaling: Vrouwenraad vzw

Samengesteld met bijdragen van de EWL Werkgroep Feministisch Economisch Onderzoek. Speciale dank aan iedereen die bijgedragen heeft.

Leden van de werkgroep 2017-2018:

Sophie Hansal, Christiane Ugbor, Magdalena De Meyer, Lenka Formánková, Inge Henningsen, Maria Ludovica Bottarelli Tranquilli, Audroné Kisieliené, Tonny Filedt-Kok Weimar, Ana Sofia Fernandes, Linda Gail Schang, Emma Ritch, Amélie Leclercq, Fulya Pinar Özcan, Katerina Nicolaou, Claudine Serre-Monteil, Paula Koskinen Sandberg, Kata Kevehazi, Ipek Ilkkaracan, Ana G. Valenzuela Zapata, Marion Böker, Irina Sile, Taniel Yusef, Luisella Bosisio Fazzi, Sinem Yilmaz, Iliana Balabanova Stoycheva, Ulrike Helwerth, Eilís Ní Chaithnía (Canny), Nuray Özbay Bilir

Bijzondere dank aan de stagiaires Julia Crumière, Margherita Logrillo, Vittorio Tavagnutti, Cecilia Francisco Carcelen en Jessica Nguyen

De term '**Paarse Pact**' is geïnspireerd op het begrip 'Paarse Economie' dat voor het eerst voorgesteld werd door Ipek Ilkkaracan van de EWL-coördinatie Turkije, als visie op een gendergelijke en duurzame economie.

© Europese Vrouwenlobby 2019, 2de uitgave
© Nederlandstalige tekst, Vrouwenraad 2020

INHOUDTAFEL

Woord vooraf	05
Samenvatting	07
Woordenlijst	08
Toelichting bij het opzet: Feministische kernwaarden onderbouwen de Paarse Economie	11
Een feministische visie op de economie	12
Mijlpalen in het beleid naar een Paars Pact	13
HOOFDSTUK 1: NAAR EEN PAARSE ECONOMIE: EEN INCLUSIEVE SAMENLEVING IN EUROPA CREËREN	14
1.1 Feministische benaderingen van macro-economie	15
1.2 Intersectionaliteit – een inclusieve benadering van een feministische economie	15
1.3 Fiscaal beleid ten behoeve van vrouwen en het welzijn van iedereen	16
1.4 Genderbudgeting: overheidsfinanciën en economisch beleid laten werken voor gelijkheid tussen vrouwen en mannen	17
1.4.1 Genderbudgeting is gendermainstreaming	17
1.4.2 Dringend aandacht gevraagd voor militaire uitgaven	18
1.5 Menselijke waardigheid en de kosten van geweld op vrouwen	18
1.5.1 Niet te koop: de uitdaging van de commercialisering van de lichamen van vrouwen en meisjes	19
HOOFDSTUK 2: DE ZORGECONOMIE VOOR HET WELZIJN VAN IEDEREEN: BOUWEN AAN EEN ZORZAME SAMENLEVING VOOR MENS EN PIANEET	20
2.1 Zorg - de ruggengraat van een feministisch economisch model	21
2.2 Een feministische benadering van de zorg economie	21
2.2.1 Zorg als investering	21
2.2.2 Zorg als recht	22
2.2.3 Zorg en autonomie: twee kanten van dezelfde medaille	22
2.2.4 Een Zorgcontract voor Europa	23
HOOFDSTUK 3: BOUWEN AAN EEN FEMINISTISCHE TOEKOMST: VROUWEN, WERK EN DE UITDAGINGEN VAN EEN VERANDERENDE ARBEIDSMARKT	24
3.1 De Paarse Economie en de veranderende aard van betaalde en onbetaalde arbeid	25
3.2 Huidige en toekomstige uitdagingen voor vrouwen op de arbeidsmarkt	25
3.2.1 De uitdaging van de ouderenzorg	25
3.2.2 De uitdagingen van intersectionaliteit op de Europese arbeidsmarkt	26
3.2.3 De uitdagingen van de digitale economie – online of offline, het lot van vrouwen blijft hetzelfde	26
3.2.4 Waardig werk in de klusjeseconomie	27
HOOFDSTUK 4: AANBEVELINGEN – HET PAARSE PACT: EEN UITNODIGING AAN ALLE STAKEHOLDERS OM ACTIE TE ONDERNEMEN VOOR AL DEZE VRAAGSTUKKEN	28

WOORD VOORAF

We staan voor een nieuw leiderschap in de Europese instellingen. Voor het eerst wordt de Europese Commissie geleid door een vrouw en is er een meer evenwichtige samenstelling naar sekse van de Europese Commissie. Er zetelen meer vrouwen dan ooit in het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank heeft voor het eerst een vrouw als voorzitter. De Europese Vrouwenlobby (EWL) werkt hard om te verzekeren dat de Europese Unie vrouwenrechten centraal plaatst op de beleidsagenda. Terwijl de Europese instellingen debatteren over de toekomstige politieke en economische strategieën, blijven wij verder druk uitoefenen voor een feministisch Europa, aan de hand van onze eisen voor een feministische economie, gebaseerd op zorg, sociale rechten, gelijkheid en het stoppen van uitbuiting en geweld op vrouwen. We zullen eisen dat vrouwenrechten een centrale plaats krijgen in het toekomstige macro-economisch beleidskader van de EU.

We merken dat overal in Europa vrouwen onevenredig geraakt worden door rampzalige besparingsmaatregelen. Migrantenvrouwen, jonge vrouwen, arme vrouwen en vrouwen met een beperking worden bijzonder getroffen door werkloosheid, onzekere jobs, toenemende ongelijkheid en de uitholling van sociale bescherming, welvaart en pensioenen. We zijn getuige van structurele verschuivingen in de economie en de samenleving waarbij jobs en zelfs de toekomst van arbeid onder druk staan. Dit zou kunnen leiden tot toenemende druk op vrouwen om terug een traditionele rol in het gezin op te nemen, naast toenemende risico's op uitbuiting en geweld.

De dringende noodzaak aan een economische transitie als antwoord op de klimaatcrisis vereist ook inzicht in de verbanden tussen vrouwenrechten en milieu. Als onderdeel van de engagementen van de Europese regeringen om het Klimaatakkoord van Parijs en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) uit te voeren, moet de Europese Unie een beslissende rol spelen om bij de aanvaarding van de Europese Green Deal de noodzakelijke veranderingen voor gendergelijkheid, de creatie van jobs en de welzijnsverzekering voor de huidige en toekomstige generaties te bevorderen.

De voorstelling van ons Paarse Pact vormt een belangrijke bijdrage aan de actuele feministische debatten over de

toekomst van Europa, in een tijd waarin Europese burgers en leiders oplossingen zoeken voor de enorme wereldwijde uitdagingen. Dit document analyseert het actuele economische systeem vanuit een kritisch feministisch perspectief met als doel een radicale transitie binnen het economisch beleid die moet leiden tot een nieuw en inclusief economisch raamwerk dat uitgaat van fundamentele feministische waarden.

De feministische benadering van de economie die in het **Paarse Pact** van de EWL vorm gekregen heeft, gaat uit van de volledige deelname van vrouwen aan alle aspecten van het leven en van de gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in al hun diversiteit op alle besluitvormingsniveaus, met inbegrip van de economische besluitvorming. Het doel is de uitbouw van een inclusieve economie voor het welzijn van iedereen. De focus ligt hierbij op een universeel systeem voor maatschappelijke zorg, met een infrastructuur die voor eenieder toegankelijke en betaalbare kwalitatieve diensten en zorg voorziet. Het benadrukt ook het feit dat milieukwesties steeds meer ook een kwestie van mensenrechten en sociale rechtvaardigheid zijn – wat ze trouwens altijd al waren – en dus ook feministische vraagstukken en een integraal onderdeel van de feministische economische analyse zijn.

Ons **Paarse Pact** houdt een verregaande uitdaging in van het actuele Europees macro-economisch kader, dat de eigenschappen van een in wezen patriarchaal model vertegenwoordigt:

- Het EU-Stabiliteits- en Groeipact en het EU-kader voor het begrotingsbeleid en voor fiscale beleidscoördinatie vormen een obstakel voor sociale uitgaven en economische groei. Ze dwingen de economisch meer kwetsbare staten in een keurslijf van stagnatie en leiden tot overdreven budgettaire besparingen in tijden van recessie. Zo dragen ze bij tot de versterking van genderongelijkheid en tot een dubbele werklast voor vrouwen.
- Het bruto nationaal product (BNP) als belangrijkste indicator voor de economische prestatie van landen speelt een belangrijke rol bij het ontwerp en de beoordeling van het economisch beleid en bij de economische besluitvorming op macro- en micro-economisch niveau. Door geen rekening te houden met de waarde van onbetaalde zorgarbeid en van

vrijwilligerswerk in de berekening van het BNP, negeren regeringen de belangrijke bijdrage van dit type arbeid aan het welzijn van de samenleving en aan de economie. Door de ecologische achteruitgang (waardevermindering) veroorzaakt door hulpbronnen-intensieve productie niet mee te rekenen, geeft men gevaarlijke signalen aan de publieke en private beleidsmakers en stimuleert men investeringen in activiteiten en consumptie die schadelijk zijn voor de toekomstige duurzaamheid. Deze nalatigheden zijn bijzonder ernstig gezien het feit dat in het raamwerk van het Europees Stelsel voor Nationale en Regionale Rekeningen (ESA 2010, opgenomen in Verordening EU 549/2013)¹ – wat de Lidstaten verplicht zijn te volgen – illegale activiteiten schadelijk voor de fundamentele mensenrechten opgenomen zijn, zoals prostitutie, drugsproductie en -handel en smokkel.

- Overheidsuitgaven voor onderwijs, vorming en cultuur worden in nationale rekeningen behandeld als overheidsuitgaven voor consumptie, eerder dan ervan uit te gaan dat dit een belangrijke investering is in de toekomstige duurzaamheid van de economie en in de preventie van toekomstige lasten op gebied van gezondheid, misdaad, werkloosheid, enz.

- De financialisering van de economie – waarin geld geld opbrengt in het voordeel van een kleine groep mensen die leven van opbrengst van kapitaal – werkt in het nadeel van de rechtstreeks productieve activiteiten die de tewerkstelling en het welzijn van de meeste mensen ondersteunen.

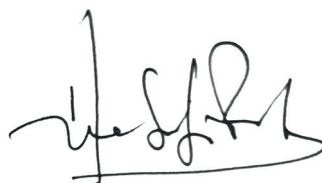
- Oneerlijke belastingconcurrentie tussen Lidstaten, waarbij inkomen uit arbeid veel zwaarder belast wordt dan inkomen uit kapitaal en die perverse fiscale planningsstrategieën van grote multinationale bedrijven toelaat, leidt in de praktijk tot belastingontwijking en wakkert economische en politieke corruptie aan.

- Het behoud van belastingparadijzen in Europese landen en in landen onder Europese jurisdictie verergert de mogelijkheid van belastingontwijking voor grootverdieners en bedrijven en draagt bij tot de kapitaalonttrekking aan overheidsbudgetten en aan socialezekerheidssystemen, verzwakt de sociale staat en ondermijnt de sociale cohesie en het humanistisch acquis van het Europese Sociaal Model.

Met dit **Paarse Pact** bouwen we verder op eerder werk van de EWL over besparingen, de zorgeconomie, armoede en sociale rechten. Dit document bundelt de bijdragen en inzichten van heel wat briljante vrouwen uit onze beweging, die vanuit heel Europa samengewerkt hebben binnen de werkgroep Feministisch Economisch Onderzoek van de Europese Vrouwenlobby. De werkgroep zal de begrippen, ideeën en aanbevelingen uit dit rapport verder blijven ontwikkelen, verdiepen en uitbreiden. Terwijl we in het **Paarse Pact** werken aan de verspreiding en de verdieping van onze visie op een feministische economie, zullen we samenwerken met onze leden en bondgenoten om feministische perspectieven in te brengen in de toekomstige EU-strategie voor economie en banen.

Johanna Maycock – secretaris-generaal EWL

Ana Sofia Fernandes – vicevoorzitter EWL

SAMENVATTING

Economische processen hebben een verregaande impact op het maatschappelijk leven, op de genderrelaties en op de gelijkheid tussen vrouwen en mannen.

Dit rapport onderzoekt het huidige economisch systeem vanuit een kritisch feministisch perspectief, met als doel een radicale verschuiving in het economisch beleid voor te stellen, gericht op de uitbouw van een nieuw en inclusief economisch raamwerk op basis van feministische kernwaarden.

De feministische benadering van de economie die in het **Paarse Pact** van de EWL ingebed is, heeft als uitgangspunt de volledige deelname van vrouwen aan alle aspecten van het leven en de gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in al hun diversiteit op alle besluitvormingsniveaus, met inbegrip van de economische besluitvorming. Het is een fundamentele pijler van democratische, universele, onvervreembare en ondeelbare mensenrechten. Het doel is de uitbouw van een inclusieve economie die voor iedereen welzijn genereert. De focus ligt hierbij op een universeel zorgsysteem met een infrastructuur die voor iedereen kwaliteitsvolle, toegankelijke en betaalbare maatschappelijke diensten en diensten voor zorg voorziet. Het Paarse Pact benadrukt eveneens dat milieukwesties in toenemende mate een kwestie van mensenrechten en sociale rechtvaardigheid zijn (wat ze trouwens altijd al waren) en dus een feministisch vraagstuk en een integraal onderdeel van de feministische economie.

Dit rapport is ingedeeld in drie hoofdstukken, die ingaan op de drie pijlers van de feministische zorg economie, voorgesteld als de Paarse Economie.

HOOFDSTUK 1 - Naar een Paarse Economie: een inclusieve samenleving in Europa creëren

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op kwesties die het gevolg zijn van het actuele macro-economisch beleid in Europa, met inbegrip van het monetaire, begrotings- en belastingbeleid. Er wordt aangetoond dat de zogenaamde genderneutrale benadering enorme schade berokkent aan vrouwen en aan de natuurlijke omgeving, waaronder niet-menselijke soorten en er wordt een verband gelegd tussen exploitatie en degradatie van de natuurlijke wereld en de ondergeschiktheid en onderdrukking van vrouwen. De intersectie van gender naast etnische, raciale en globale sociale ongelijkheden, maakt in het bijzonder van de klimaatverandering, een feministisch vraagstuk.² De Paarse Economie, die een genderperspectief wil integreren in het economisch, begrotings- en tewerk-

stellingsbeleid en die zorg een centrale plaats toekent in het macro-economisch beleid, wordt aanbevolen als middel voor een inclusieve benadering met als doel het verbeteren van het welzijn van allen én tegelijkertijd de bescherming van de natuurlijke omgeving.

HOOFDSTUK 2 - De zorg economie voor het welzijn van iedereen: bouwen aan een zorgzame samenleving voor mens en planeet

In de Paarse Economie is zorg de ruggengraat van de samenleving: zorg laat de samenleving functioneren. Het is de onzichtbare onbetaalde bijdrage aan de economie die tot dusver ondergewaardeerd en niet in rekening gebracht werd. Dit omvat zorg voor kinderen, ouderen, zieken en personen met een beperking, naast huishoudelijke arbeid zoals poetsen en maaltijden bereiden. Er wordt geargumenteed dat zorg moet ingebed worden in een mensenrechtenkader en moet uitgaan van de rechten van zorgverstrekkers en van diegenen die zorg ontvangen, van hun vermogen om zelfstandig te handelen en om eigen vrije keuzes te maken. Er wordt ook onderstreept dat de staat infrastructuur en diensten van de hoogste kwaliteit voor zorg moet inrichten en in stand houden én op dezelfde manier investeren in zelforganisatie- zorgstructuren van de civiele samenleving. De feministische zorg economie stelt een nieuwe **Zorgcontract voor Europa** voor.

HOOFDSTUK 3 - Bouwen aan een feministisch toekomst: vrouwen, werkgelegenheid en de uitdagingen van een veranderende arbeidsmarkt

De wereld vandaag staat voor grote uitdagingen op vlak van tewerkstelling, bijzonder voor vrouwen. Tegelijk is de inkomensongelijkheid tussen en binnen landen toegenomen. In dit hoofdstuk worden de uitdagingen van de toekomstige arbeidsmarkt (veroudering, atypische arbeid, de klusjes economie, migratie en intersectionaliteit, enz.) belicht vanuit een genderperspectief. Er wordt betoogd dat gelet op deze uitdagingen, vrouwen waardig werk, zekerheid, persoonlijke ontwikkeling en adequate sociale bescherming moeten krijgen.

Op basis van de analyse en het voorstel van een Paarse Economie, biedt dit rapport een samenhangende en tijdige reeks aanbevelingen voor Europese en nationale beleidsmakers, met het oog op het afsluiten van een Paarse Pact, d.w.z. een uitnodiging om de economie op grond van een feministische benadering van het economisch kader in Europa, te hervormen.

WOORDENLIJST

Conventionele Economische Modellen

ECONOMIE is een sociale wetenschap, opgebouwd en ingebed in een politieke ideologie; t.t.z. liberalisme, neoliberalisme, enz.

Het huidig economisch model bevordert eigenbelang en winst maken als pijlers van het dominante economische systeem, van kapitalisme tot neoliberalisme. Dit model verschaft geen basis voor duurzame ontwikkeling en sluit zogenaamde niet-productieve arbeid systematisch uit, d.w.z. de onzichtbare bijdrage van vrouwen aan de economie.

MACRO-ECONOMIE

De tak van de economie die zich bezighoudt met grootschalige of algemene economische factoren, zoals rentevoeten en nationaal productievermogen.

Bron: Oxford woordenboek

Feministische economische voorwaarden

FEMINISTISCH ECONOMISCH ONDERZOEK verwijst in grote lijnen naar een zich ontwikkelende tak van het economisch onderzoek, die economie vanuit een feministisch perspectief beschouwt.

Feministisch economisch onderzoek wordt vaak in verband gebracht met de welvaartseconomie of de arbeidseconomie omdat het nadruk legt op het welzijn van kinderen en op de waarde van arbeid op zich, dit in tegenstelling tot de klassieke economie die focust op marktgerichte productie.

Feministisch economisch onderzoek tracht niet alleen de vrouwenvraagstukken binnen de economie te onderzoeken, maar ook zaken die vele andere groepen mensen bezighouden, dit door expliciet rekening te houden met leeftijd, sekse, beperking, mogelijkheden, ras, klasse en andere factoren.

Source: <http://www.academicroom.com/topics/what-is-feminist-economics>

Zie ook, Atria Glossary of Atria feminist economics

BRUTO BINNENLANDS PRODUCT (BBP)

De totale waarde van in één jaar geproduceerde goederen en diensten in een land.

BRUTO NATIONAAL PRODUCT (BNP)

De totale waarde van in één jaar geproduceerde goederen en diensten in een land (gelijk aan het BBP) plus het netto-inkomen uit buitenlandse investeringen.

“BBP meet de monetaire waarde van afgewerkte producten en van diensten – die gekocht worden door een eindgebruiker – geproduceerd in een land in een bepaalde periode (stel een kwartaal of een jaar).” IMF, 2016

Het BBP kan de economische ‘gezondheid’ en ‘rijkdom’ van een land vaststellen, maar het slaagt er niet in om de onzichtbare bijdragen te capteren van diegenen die zich buiten de ‘traditioneel als werkkrachten’ beschouwde groep bevinden, met inbegrip van onbetaalde arbeid en milieueffecten.

EEN FEMINISTISCHE VISIE OP BRUTO BINNENLANDS PRODUCT (BBP)

Feministische economen stellen dat economisch succes niet enkel gemeten kan worden in goederen en diensten aan marktprijs omdat deze niet alle kosten en voordelen voor de samenleving inzake economische prestatie en sociale vooruitgang, weergeven. Het welzijn van mens en milieu moet eveneens gemeten worden. Om economische prestaties te evalueren zijn verdeling van welvaart of inkomen op zich niet voldoende.

Feministische economen en filosofen (zoals Amartya Sen, Martha Nussbaum, Ingrid Robeyns, e.a.) zijn betrokken geweest bij de ontwikkeling van alternatieven voor het BBP, zoals de **Capaciteiten Benadering** en de **Menselijke Ontwikkelingsindex** (gebaseerd op drie indicatoren: levensverwachting bij geboorte, gezondheid, kennis/onderwijs en levensstandaard/inkomen).

Marilyn Waring in haar *If Women Counted: A New Feminist Economics* (1988), was een van de eerste feministen die benadrukte dat BBP een “surrogaat voor ontwikkeling” is, waarin de afwezigheid van de waarde van de bijdragen van vrouwen en van de natuur leidt tot “verschrikkelijke gevolgen voor de wereld”, in termen van economische besluitvorming.

SOCIALE REPRODUCTIE

Karl Marx gebruikte dit begrip voor het eerst in *Das Kapital* (1867), een variant van zijn bredere opvatting over reproductie. Het "verwijst naar de nadruk op de structuren en activiteiten die sociale ongelijkheid van de ene generatie op de andere overdragen" (Christopher B. Doob, 2003). Volgens Pierre Bourdieu (Frans socioloog) zijn er vier types van kapitaal die bijdragen tot de sociale reproductie in de samenleving: financieel kapitaal, cultureel kapitaal, menselijk kapitaal en sociaal kapitaal.

EEN FEMINISTISCHE VISIE OP SOCIALE REPRODUCTIE

Onbetaalde sociale activiteit is noodzakelijk voor het bestaan van betaalde arbeid, de accumulatie van meerwaarde en het functioneren van het kapitalisme als zodanig. Geen van deze zaken zou kunnen bestaan zonder huishoudelijke arbeid, opvoeding van kinderen, opleiding, emotionele zorg en een veelheid aan andere activiteiten die bijdragen tot de voortbrenging van nieuwe generaties arbeidskrachten en tot het op peil brengen van de bestaande werkkrachten, evenals tot het onderhouden van sociale relaties en gedeelde inzichten. Sociale reproductie is een onmisbare voorwaarde voor de mogelijkheid van economische productie in een kapitalistische samenleving.

Bron: Nancy Fraser (2016)

MANIFESTATIES VAN HET PATRIARCHAAT VANDAAG

Kenmerken van het patriarchaat

- scheidt het publieke van het private;
- berust op de systematische uitbuiting van vrouwen;
- beschouwt het private domein vanuit het standpunt van de 'huishouding als eenheid' voor statistische gegevens over inkomen, verdeling en sociale rechten (samenwonend, ten laste, enz.), ervan uitgaande dat gendergelijkheid een inherent kenmerk is van huishoudens;
- berust op het kapitalistisch systeem dat privaat bezit bevordert en winst-gedreven is;
- focust op de individuele homo economicus, letterlijk "economische man" en op individuele consumptie;
- creëert banen om tegemoet te komen aan de behoeften van de markt;
- houdt enkel rekening met het zichtbare (goederen en diensten, financiële producten, enz.);
- beschouwt budgetten en investeringen als 'neutraal';
- beperkte rol van de staat;
- berust op het model van de mannelijke kostwinner als standaard voor de arbeider, en op basis waarvan sociale rechten bepaald worden (pensioenen, belasting, enz.);
- exploiteert de natuurlijke omgeving en niet-menselijke dieren.

"Een maatschappij- of regeringssysteem waarin mannen de macht hebben en vrouwen er grotendeels van worden uitgesloten." Oxford woordenboek

FEMINISTEN DAGEN HET SYSTEEM UIT EN STELLEN VAST

- het private is politiek, met inbegrip van alle vormen van geweld van mannen op vrouwen;
- vrouwen zijn op zichzelf staande individuen;
- feminisme waardeert het onzichtbare en onbetaalde werk;
- een 'gelijke verdiener – gelijke zorg' model is essentieel voor gelijkheid;
- mensen willen waardig werk, d.w.z. in termen van loon, voorwaarden, veiligheid, welzijn, rechten en duurzaamheid (in tegenstelling tot preciaire arbeid);
- de collectieve visie van vrouwen en de collectieve solidariteitsmechanismen van vrouwen verschaffen het kader voor een meer eerlijke economie;
- de (her)verdeling van middelen is zowel uitdagend als onvermijdelijk, met name wat betreft de besteding van overheidsmiddelen, d.w.z. genderbudgeting. Omdat uitgaven en investeringen niet genderneutraal zijn, pleit het feminisme voor een genderperspectief op uitgaven, inkomsten en investeringen;
- de staat moet de belangrijkste 'makelaar' blijven voor de verdeling van middelen/rijkdom, het innen van inkomsten voor collectieve behoeften, investeringen en het in stand houden van democratische systemen.

HET EUROPEES MACRO-ECONOMISCH KADER: DE KENMERKEN VAN EEN BIJNA PERFECT PATRIARCHAAL MODEL

- beweert genderneutraal te zijn;
- verheerlijkt privaat bezit;
- draait op groei en consumptie;
- maximaliseert winsten via systemen van exploitatie;
- riskeert crisissen – beantwoordt crisissen met besparingen eerder dan met sociale investeringen;
- meet rijkdom aan de hand van BBP/BNP en houdt geen rekening met onbetaalde arbeid;
- ontwerpt monetaire en fiscale beveldsvormen die het groeimodel, met inbegrip van de financiële markten, bevoordelen;
- behandelt de meeste milieufactoren (zoals vervuiling, biodiversiteit en bosbehoud) als 'externe gevolgen' omdat er geen markten zijn waar hun prijzen bepaald kunnen worden;
- genereert armoede/feminisering van armoede, ongelijkheid tussen vrouwen en mannen/ongelijkheid tussen allen;
- promoot de inkrimping van de openbare sector/kwaliteitsvolle, betaalbare en toegankelijke publieke diensten;
- stimuleert kunstmatige behoeften, gebruikmakend van een 'vraag- en aanbod'-model;
- creëert een omgeving voor vermarkting van menselijke uitbuiting: in een door winst gedreven maatschappij is alles te koop;
- scheidt de publieke ruimte af van de private ruimte (waaronder geweld op vrouwen);
- richt zich op economische prestatie-indicatoren en onderwerpt zich aan de voorschriften van internationale financiële instellingen.

EWL PAARSE PACT: EEN UITNODIGING OM DE ECONOMIE TE HERVORMEN VANUIT EEN FEMINISTISCHE BENADERING VAN DE MACRO-ECONOMIE IN EUROPA

- houdt volledig rekening met de bijdragen die vrouwen al aan de economie leveren;
- streeft naar welzijn voor vrouwen en mannen, meisjes en jongens op alle vlakken;
- mensgericht voor het welzijn van allen en de planeet;
- gericht op zorg;
- investeert in openbare diensten;
- omarmt solidariteit, gelijkheid, waaronder gelijke kansen, niet-discriminatie, respect voor diversiteit met bijzondere aandacht voor intersectionaliteit (de verschillende systemen van onderdrukking die interageren met elkaar of elkaar versterken);
- gebruikt alternatieve economische meet- en monitoring-mechanismen, die verder gaan dan het BBP en laat beoordelingen toe op basis van reële economische waarde;
- waardeert onbetaald werk, verantwoordingsplicht en transparantie;
- hanteert een holistische benadering tussen economie en welzijn en beschouwt de activiteiten van iedereen als bijdrage aan de economie;
- stelt voor dat economie opnieuw moet worden gedefinieerd als gaande over 'voorzieningen' of hoe de samenleving is of georganiseerd zou kunnen worden om aan de noden en behoeften van mensen te voldoen en zichzelf dus te reproduceren;
- begrijpt dat samenwerking centraal staat in de werking van economieën.

GROEI

Een toename in het aantal goederen en diensten die gedurende een bepaalde periode per hoofd van de bevolking geproduceerd worden. Het groeimodel gaat ervan uit dat de middelen onbeperkt zijn, maar indien deze eindig zouden blijken te zijn, zal de technologie een oplossing bieden.

DUURZAME ONTWIKKELING

Feministische economen pleiten voor een **model van duurzame ontwikkeling**, waarin economische ontwikkeling verloopt zonder uitputting van de natuurlijke hulpbronnen en afbouw van maatschappelijke zorg. Dit vereist openbare investeringen in sociale infrastructuur en in de groene economie als motor voor een duurzame economie. Een duurzaam groeimodel ondersteunt op korte, medium en lange termijn: levenskwaliteit gedurende de hele levenscyclus, welzijn, onderwijs en gezondheid. Jobcreatie in de sociale en groene economie zou hogere opbrengsten genereren voor de staat in termen van belastingen en bijdragen aan de systemen van sociale zekerheid/sociale bescherming.

TOELICHTING BIJ HET OPZET

Economische processen hebben een verregaande invloed op het maatschappelijk leven, de genderverhoudingen en de gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Een feministische visie op het macro-economisch beleid is dringend nodig.

Het feministisch economisch model, d.w.z. de Paarse Economie³, is geschraagd op drie pijlers:

1. Een nieuw macro-economisch beleidskader dat drie fundamentele dimensies omvat: economische, sociale en ecologische rechtvaardigheid. Een dergelijk macro-economisch kader moet ingebed worden in de universeel erkende mensenrechten, burgerrechten en politieke, economische, sociale en culturele rechten, met respect voor diversiteit en met aandacht voor de aanpak van meervoudige en elkaar versterkende vormen van discriminatie. Het moet tegelijkertijd klimaatrechtvaardigheid waarborgen.

2. Een universele maatschappelijke zorginfrastructuur die toelaat om in de verschillende fasen van ons leven voor anderen te zorgen en om verzorgd te worden. In een feministisch economisch model is zorg de ruggengraat van de samenleving, het is wat de samenleving toelaat om te functioneren. Het is de 'onzichtbare hand van de economie' die ondergewaardeerd wordt en die niet meegeteld wordt in het huidige economisch model.

"Feministische economische analyse hanteert een holistische benadering die rekening houdt met alle activiteiten die momenteel buiten de reguliere economische sfeer vallen, maar zonder welke de economie niet zou kunnen draaien. Kortom, ze heeft belangstelling voor alle dingen die mensen nodig hebben om te overleven en te gedijen, maar vooral voor zorg en voor onbetaald huishoudelijk werk, soms "sociale bevoorrading" genoemd. Door hierop te focussen tracht ze de noties van 'werk' en 'productie' die uitsluitend op fabricage gebaseerd zijn uit te dagen en vraagt ze ons om de waardering van de verschillende soorten activiteiten in onze economie te herdenken." Women Budget Group, UK

**"DEMOCRATIE HEEFT NOOD AAN EEN FEMINISTISCHE ECONOMIE!"
DE TIJD VOOR VERANDERING IS NU!**

Feministische kernwaarden

Gelijkheid tussen vrouwen
en mannen / Intersectionaliteit /
Diversiteit / Vrede / Respect /
Solidariteit / Waardigheid /
Rechtvaardigheid

3. Een inclusieve arbeidsmarkt waar gelijkheid, sociale bescherming en zorg centraal staan.

Een feministische economie promoot een algemene vermindering van de arbeidstijd voor iedereen zodat zorg- en jobverantwoordelijkheden beter in balans zijn voor zowel vrouwen als mannen. Ze steunt ook op een allesomvattende publieke infrastructuur en openbare diensten om sociale reproductie te faciliteren, van gezondheidszorg tot openbaar vervoer.

Een feministische economie streeft naar vrede en welzijn voor iedereen en naar een gezonde planeet. Daar samenlevingen en economieën voortdurend in beweging zijn, vooral op vlak van de veranderende wereld van arbeid, zal ook de feministische economie regelmatig opnieuw onderzocht en geëvalueerd moeten worden, met als leidende parameters welzijnsindicatoren die verder gaan dan het BBP.

EEN FEMINISTISCHE VISIE OP DE ECONOMIE

“De grote vergissing van het economisch onderzoek is de opvatting dat de economie los staat van de samenleving waarvan ze deel uitmaakt en van de omgeving waarin ze ingebed is.” Prof. Kate Raworth, Universiteit Oxford

Macro-economisch beleid, waaronder fiscaal en monetair beleid, wordt al te vaak beschouwd als genderneutraal. Maar economische beleidskeuzes hebben een verschillende impact op vrouwen en mannen omdat zij een verschillende positie innemen in de economie, zowel binnen de markt-economie (betaalde economie) als binnen de niet-markt-economie (onbetaalde economie). Zoals UN Women het beschrijft: “Budgettaire besparingen in de sociale uitgaven kunnen de vraag naar onbetaalde huishoudelijke arbeid van vrouwen verhogen, terwijl de liberalisering van de handel de tewerkstelling van vrouwen negatief kan beïnvloeden in sectoren waar ze oververtegenwoordigd zijn, in import-gevoelige sectoren zoals landbouw en voedselgewassen.”⁴ De maatstaf voor alle succes en de maatstaf van de huidige patriarchale economie is de prestatie van het Bruto Binnenlands Product.

Feministisch economisch onderzoek maant ons echter aan om verder te kijken dan het BBP als doelstelling voor regeringen om groei na te streven en om in plaats daarvan te zoeken naar nieuwe maatregelen die welzijn bevorderen.² Feministische economen zijn betrokken bij spannende nieuwe analyses en campagnes die de potentiële rol van belastingen en overheidsuitgaven benadrukken als instrument om macht en middelen te herverdelen onder vrouwen en om de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen. Meer nog, voor deze strijd hebben we nieuwe, krachtige en interessante bondgenoten binnen instellingen en het middenveld.

Onze visie op de feministische economie:

- is gebaseerd op een macro-economisch raamwerk dat volledig rekening houdt met de bijdragen van vrouwen aan de economie en aan het welzijn van vrouwen en mannen op alle gebieden, terwijl maatregelen en monitoring-mechanismen geïntroduceerd worden die verder gaan dan het BBP en die toelaten een inschatting te maken van echte economische waarde, d.w.z. onbetaalde arbeid, verantwoording en transparantie;
- schetst concrete manieren om de economie te herstructureren, introduceert beleid en activiteiten die uitgaan van fundamentele waarden van het feminisme, zijnde rechtvaardigheid, solidariteit, gelijkheid, met inbegrip van gelijke kansen, non-discriminatie en respect voor diversiteit en de natuurlijke omgeving;

- benadert het arbeidsmarktbeleid en de arbeidsreglementering en de ondersteunende structuren op een nieuwe manier, zodat volledig rekening gehouden wordt met het leven en met de levensloop van mensen in plaats van andersom (zoals vandaag gebruikelijk is binnen het patriarchaal systeem).

Dit zijn de pijlers die de visie van de EWL op de Paarse Economie⁶ bepalen, dit ter ondersteuning van een inclusieve samenleving die zal helpen om een op zorg en op rechten gebaseerde economie uit te bouwen.

Hiertoe is een radicale systemische verschuiving in het denken en in de beleidsvorming vereist, zeker wanneer we de vernietiging van onze planeet willen stoppen en duurzaamheid en menselijke veiligheid waarborgen, vandaag en voor de toekomstige generaties van mensen. Als zodanig is de feministische Paarse Economie een fantastisch alternatief voor het huidige beleid en een ware uitdaging voor het actuele patriarchale systeem.

De transitie naar de Paarse Economie vereist sterke democratieën, goed bestuur en transparante politieke structuren. **Europa zal een centrale rol moeten spelen** in de overgang naar de Paarse Economie. Haar kernwaarden van vrede, rechtvaardigheid, inclusie, gelijkheid en de bevordering van welzijn zijn al in overeenstemming met de mensgerichte benadering die is ingebed in de visie van een feministische samenleving. Wat nu nodig is, is actie.

MIJLPALEN IN HET BELEID NAAR EEN PAARS PACT

- Alle maatregelen moeten de meervoudige en intersectionele discriminatie van vrouwen aanpakken
- Specifieke aanbevelingen gericht tot verschillende actoren vindt u op het eind van dit document

Neem een Zorgcontract aan voor Europa / Voer gendereffectenbeoordelingen van het macro-economisch beleid uit / Verzekert dat het EU macro-economisch kader, waaronder het post Europa 2020 raamwerk, de bevordering van gendergelijkheid wil realiseren / Dicht de genderloonkloof, en de armoede- en pensioenkloven door te focussen op de strijd tegen de onderliggende oorzaken / Implementeer genderbudgeting / Investeer in de Zorgeconomie en desinvesteer in militaire uitgaven / Stop alle vormen van geweld van mannen op vrouwen / Waarborg economische onafhankelijkheid voor alle vrouwen / Investeer in waardige en kwaliteitsvolle banen die een waardig loon, gezonde werkomstandigheden en volledige en gelijke rechten verzekeren / Verzekert dat het juridische systeem volledig benut wordt om alle vormen van uitbuiting van personen te stoppen, terwijl tegelijk de rechten van slachtoffers uitgebreid gewaarborgd worden / Richt kwaliteitsvolle, toegankelijke en betaalbare diensten voor zorgverstrekking op, dit gedurende de hele levensloop

HOOFDSTUK 1

NAAR EEN PAARSE ECONOMIE: EEN INCLUSIEVE SAMENLEVING IN EUROPA CREËREN

“Geen rekening houden met het feministisch perspectief betekent slecht economisch onderzoek. De discipline heeft als doel de toewijzing van schaarse middelen te verklaren; het zal zeker fout lopen indien de invloed van diepgaande ongelijkheden tussen mannen en vrouwen bij de toewijzing van middelen genegeerd wordt. Zolang deze ongelijkheid bestaat, is er ruimte voor feministische economische analyse.” The Economist, 12 maart 2016

1.1 Feministische benaderingen van macro-economie

Het huidige macro-economische beleid, waaronder het monetair, het begrotings- en het belastingbeleid, wordt als genderneutraal beschouwd, daar waar het in feite zeer verschillende effecten op vrouwen en mannen heeft. Het is van belang voor gendergelijkheid omdat het de algemene economische voorwaarden vormgeeft voor de realisatie van rechten van vrouwen. Dit door kansen op betaald werk, middelen voor beleid (budgetten) gericht op het verminderen van ongelijkheid en de vraag naar onbetaalde arbeid van vrouwen te beïnvloeden. Het actuele macro-economische beleid blijft hiervoor doorgaans blind en houdt geen rekening met economische en sociale rechten, inkomensverdeling, gelijkheid tussen vrouwen en mannen, gelijkheid tussen groepen vrouwen onderling, noch met de milieugevolgen voor de planeet en de natuurlijke omgeving.

Feministische economische analyse, voortbouwend op de aanpak van enkele feministische wetenschappers,⁷ biedt een broodnodig en haalbaar alternatief voor traditioneel economisch onderzoek en vertrekt vanuit welzijn in plaats van vanuit winst. De basiswaarden ervan zijn: mensenrechten, gelijkheid en intersectionaliteit.

“Het veranderende klimaat versterkt de ongelijkheden verder, omdat de gevolgen ervan de kwetsbare bevolkingsgroepen - die het minst hebben bijgedragen aan deze crisis - het hardst treffen. En onder degenen aan de frontlinie van de klimaatimpact, bevinden zich wereldwijd de lichamen, levens en middelen van bestaan van vrouwen - vooral vrouwen op het platteland en inheemse vrouwen.” Maria Alejandra Rodriguez Acha, Peruviaanse activiste

Feministische macro-economische analyse toont aan dat het actuele groeimodel de bestaande gender- en milieunrechtvaardigheden bestendigt en onderzoekt of deze verzacht kunnen worden door een ‘groeistop en werk delen’-strategie. Het illustreert hoe de op groei gerichte gemonetariseerde economie systematisch ecologische processen en zorgactiviteiten devalueert.⁸ Milieurecht blijft ook aanhouden omdat ‘groene groei’ de grondoorzaak

van het probleem, t.t.z. de uitbuiting van het milieu met het oog op groei, niet aanpakt.

Het Paarse Pact bekritiseert het actuele groeimodel en ondersteunt een strategie van groeistilstand, die niet alleen ecologische rechtvaardigheid bevordert, maar ook een samenleving beoogt die zorg centraal plaatst. Groeistilstand kan op een genderbewuste manier ontworpen worden, waarbij werk delen en zorg onderdeel zijn van een bredere verschuiving in waarden, die zowel genderonrecht als milieunrechtvaardigheid kan aanpakken.

ZORG ERVOOR DAT HET EUROPEES MACRO-ECONOMISCH KADER, WAARONDER POST EUROPA 2020, SPECIFIEK STREEFT NAAR GENDERGELIJKHEID EN BESCHERMING VAN DE NATUURLIJKE OMGEVING.

1.2 Intersectionaliteit – een inclusieve benadering van een feministische economie

“Er bestaat niet zoiets als een strijd voor één kwestie, omdat ons leven geen één-kwestie zaak is.” Audre Lorde, feministische burgerrechtenactiviste

Een intersectionele benadering staat gelijk aan de herkenning van verschillende vormen van discriminatie en de manier waarop ze elkaar kruisen. Het gaat onder meer om geslacht, ras, beperking, klasse, seksualiteit, leeftijd, etniciteit, religie en locatie. Vrouw-zijn kan niet los worden gezien van etnische afkomst, leeftijd, klasse, migratiestatus, (in)validiteit, enz. Elk van deze identiteiten draagt bij aan de ervaring van onderdrukking door een vrouw. Ze werken op elkaar in en leiden tot sociale ongelijkheden en discriminatie én ze bepalen de toegang tot middelen.

Centraal in het **Paarse Pact** staat een intersectionele benadering. Die is cruciaal voor een inclusieve economie die

het welzijn en de gelijkheid van iedereen voor ogen heeft. De feministische beweging blijft zich verenigen rond deze visie, terwijl ze tegelijkertijd de verschillende systemen van onderdrukking kritisch in het oog houdt. Een dergelijke aanpak bereidt de weg voor voor de facto gelijkheid van alle mensen en stelt ons in staat om specifieke beleidsmaatregelen te identificeren over hoe dit te bereiken.

BENADER ALLE BELEID EN WETGEVING OP EEN INTERSECTIONELE MANIER

1.3 Fiscaal beleid ten behoeve van vrouwen en het welzijn van iedereen

“Belastingbeleid moet een herverdelend effect hebben met als doel een gelijke verdeling van de rijkdom tussen vrouwen en mannen. Fiscaal beleid speelt een sleutelrol om de maximale hoeveelheid middelen van vitaal belang voor de versterking van de capaciteit van regeringen om genderongelijkheid te verminderen, op te voeren.” UN Women

Sinds het midden van de jaren tachtig is genderbudgetanalyse, in veel landen toegepast, een belangrijke strategie om macro-economische theorie- en beleidsvorming aan te vechten. Zulke initiatieven vormen samen met een aantal budgettaire initiatieven ten voordelen van arme mensen een grote uitdaging voor het gangbare begrotings- en fiscale beleid in vele landen.

Het begrotingsbeleid bestaat uit twee belangrijke componenten: belastingen/inkomsten en uitgaven, die gekenmerkt worden door zowel directe als impliciete gendervooroordelen. In sommige Lidstaten heeft de belastingheffing een verschillend effect op mannen en vrouwen, bijvoorbeeld wanneer er een belastingvoordeel toegekend wordt in geval van een partner ten laste of van slechts één kostwinner in een gezin. Er zijn ook impliciete vooringenomenheden waarbij de belastingbepalingen genderneutraal lijken, maar er “in werkelijkheid discriminatie is omdat het beleid het gedrag/de inkomenspatronen van de seksen anders beïnvloedt.”⁹ “De meeste EU-Lidstaten hebben de belastingreglementeringen die een expliciet onderscheid maken tussen vrouwen en mannen afgeschaft (op enkele opvallende uitzonderingen na zoals de lopende campagne om de zogenaamde ‘tampontaks’ af te schaffen). Specifieke beleidsmaatregelen om “inkomens te verhogen en te herverdelen kunnen echter disproportionele effecten hebben voor het inkomen en de economische zekerheid van vrouwen en hun toegang tot kwaliteitsvolle openbare diensten verminderen, waardoor hun vermogen om hun economische en sociale rechten uit te oefenen en hun vooruitgang inzake gendergelijkheid ondermijnd worden.”¹⁰

In het rapport over gendergelijkheid en belastingbeleid in de EU merkt het Europees Parlement het volgende op: “Het ontbreken van een genderperspectief in het EU- en nationale belastingbeleid versterkt de actuele genderkloven (tewerkstelling, inkomen, onbetaalde arbeid, pensioenen, armoede, rijkdom, enz.), ontmoedigt vrouwen om zich op de arbeidsmarkt te begeven en om er te blijven en reproduceert traditionele genderrollen en stereotypen.”¹¹

Er is ook een waarneembare trend in het belastingbeleid om vennootschappen lager te belasten. In de periode vanaf de jaren tachtig tot vandaag is de vennootschapsbelasting wereldwijd gedaald van 49 % tot 24 %¹², terwijl de belasting op de toegevoegde waarde (BTW) – verbruiksbelasting – gestaag gestegen is. Dit betekent dat de belastingdruk voor lagere inkomensgroepen toegenomen is en dat dit bijgevolg een onevenredige impact heeft gehad op vrouwen.

Belastingontduiking, belastingontwijking en belastingparadijzen verminderen allemaal het vermogen van staten om rijkdom te herverdelen. Deze illegale praktijken tegengaan is van cruciaal belang voor de rechten van vrouwen en voor overheidsinvesteringen in sociale infrastructuur en zorg.

Economisch bestuur op EU-niveau

Het economisch beleid op EU-niveau heeft de vermindering van de overheidsuitgaven systematisch centraal gesteld (om overheidstekorten onder 3 % van het BBP te houden of te doen dalen) en er is heel weinig gedaan om de inkomstenbelasting te verhogen, wat een weerslag heeft op overheidsinvesteringen zoals gezondheidszorg en onderwijs. In plaats daarvan richtte het economisch beleid zich op de verhoging van de BTW, waardoor vrouwen en in het bijzonder alleenstaande vrouwen aan het hoofd van huishoudens onevenredig getroffen worden, aangezien zij de meerderheid vormen van armere huishoudens. De bewuste keuze voor een besparingsbeleid tijdens het afgelopen decennium heeft disproportionele gevolgen gehad voor vrouwen en heeft veel van de gerealiseerde vooruitgang op het gebied van gelijkheid v/m teruggeschroefd. Een dergelijk beleid is contraproductief op korte maar vooral op lange termijn.

Besparen op openbare diensten staat gelijk aan terugvallen op de onbetaalde arbeid van vrouwen

Minder inkomsten voor de staat betekent dat wanneer regeringen beslissen om te ‘besparen’ op de uitgaven voor openbare diensten, er verwacht wordt dat deze leemte zal worden ingevuld door de onbetaalde arbeid van vrouwen. Nalaten om overheidsuitgaven in domeinen die een directe impact hebben op het leven van vrouwen (en mannen) te beschouwen als een investering, is niet alleen kortzichtig, maar ook duur op lange termijn. De sekse- en gendergebonden verdeling van arbeid zorgt ervoor dat vrouwen onbetaald sociale diensten blijven leveren, vooral in tijden van

schuldbeleer en anti-inflatiebeleid. Bovendien is de terugval op onbetaalde arbeid van vrouwen voor dergelijke diensten alarmerend toegenomen. Regeringen die deze beleidsvorm van schuldbeleer toepassen, houden geen rekening met de gevolgen en werkbelasting voor vrouwen zoals kinderen zelf onderwijzen, zorg voor zieke familieleden, thuisblijven bij kleuters, enz. Dergelijke maatregelen dragen op geen enkele manier bij aan de creatie van duurzaam waardig werk, wat toch ook de inkomsten van de staat zou verhogen dankzij de belastingheffing.

Het feit dat men de belastinginkomsten niet gereguleerd heeft op Europees niveau – en zeker niet op mondiaal niveau (vooral voor bedrijven) – heeft geleid tot een neerwaartse spiraal die wereldwijd de ongelijkheid voedt, in het bijzonder de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen.

Verhoging van de overheidsuitgaven is een openbare investering op lange termijn

Feministische economische analyse toont aan dat een toename van de overheidsuitgaven een collectieve investering op lange termijn is. Dit weerlegt de redenering dat overheidsuitgaven 'onproductief' zijn. Beter economisch bestuur, ontmanteling van belastingparadijzen en bedrijven aansprakelijk stellen voor hun belastingverantwoordelijkheid zullen voldoende inkomsten opleveren voor een dergelijke investering. Er zijn andere bronnen van inkomsten die geheroriënteerd kunnen worden naar uitgaven voor zorg zoals belasting op financiële transacties, dit in het voordeel van de zorgeconomie. Maatregelen om corruptie te bestrijden en tegen belastingontduiking zijn ook nuttig om de openbare schatkist te vullen.

Pensioenen zijn eveneens een belangrijke factor in het begrotingsbeleid van de overheid. Het huidige pensioenstelsel weerspiegelt het model van het mannelijk kostwinnerschap en heeft zware gevolgen voor de economische onafhankelijkheid en zekerheid van oudere vrouwen. Besparingen en de aanscherping van de toegangsvoorwaarden hebben nadelige gevolgen voor vrouwen, terwijl openbare pensioenstelsels ingezet worden om overheidstekorten te verminderen.

STOP BESPARINGSBELEID DAT DE REALISATIE VAN GELIJKHEID TUSSEN VROUWEN EN MANNEN OP LANGE TERMIJN BELEMMERT. VERZEKER DAT OVERHEIDS-UITGAVEN ALS INVESTERING WORDEN BESCHOUWD. PAK DE GRONDOORZAKEN VAN DE GENDERKLOVEN IN LONEN, PENSIOENEN, BEZIT EN ARMOEDE AAN.

1.4 Genderbudgeting: overheidsfinanciën en economisch beleid laten werken voor gelijkheid tussen vrouwen en mannen

“De EU moet haar verantwoordelijkheid tonen en effectief optreden om geld en middelen vrij te maken voor de gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Dit betekent de ontwikkeling en implementatie van budgettaire processen met behulp van gendermainstreaming op ieder beleidsniveau.” Joanna Maycock, secretaris-generaal van de EWL

1.4.1 Genderbudgeting is gendermainstreaming

Begrotingen zeggen veel over beleidsprioriteiten. De begroting is het belangrijkste economische beleidsinstrument en een krachtig hulpmiddel om samenlevingen te transformeren. Hoe geld uitgegeven wordt en hoe inkomsten verworven worden, onthult de waarden die onze samenleving ondersteunt.

Hoewel er geen uniforme definitie van genderbudgeting bestaat, zijn er een aantal **belangrijke basisbeginselen**. Deze omvatten een **genderanalyse** van de budgetten, waarbij in alle fasen van het begrotingsproces een genderperspectief wordt ingebracht en de inkomsten en uitgaven **herschikt** worden met als doel gendergelijkheid te **bevorderen**.¹³ Om de bijkomende structurele ongelijkheden waarmee vrouwen geconfronteerd worden aan te pakken is verdere analyse nodig. Analyse die de gevolgen van intergenerationele rijkdom, ras en etniciteit, migratiestatus, ... voor de gelijkheid van mannen en vrouwen in de economie erkent. Het betekent dat bij het onderzoek van overheidsbudgetten duidelijkheid wordt verschaft over de doelstellingen en de resultaten en dat wordt nagegaan of deze **wel of niet** bijdragen tot verdere gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Vervolgens worden er **wijzigingen aangebracht** met het oog op de bevordering van gendergelijkheid.

Genderbudgeting kan de nationale begrotingsplanning en de besluitvormingsprocessen reorganiseren. Om doeltreffend te zijn moet het in alle fasen van de begrotingscyclus en op alle economische niveaus geïmplementeerd worden: planning, debat, besluitvorming en evaluatie. De methodologie van genderbudgeting omvat genderimpactbeoordelingen, genderbewuste evaluatie en een actief sturingsproces voor financiën en middelen (monetair beleid, valuta, prijssetting, belastingen, geldstromen van handelsinvesteringen en subsidies, grond, betaalde en onbetaalde arbeid, tijd) met het oog op de realisatie van gendergelijkheid en van mensenrechten (van vrouwen) in alle financieel beleid van de EU.

Kortom, genderbudgeting is essentieel om te verzekeren dat inkomsten uit collectieve belastingheffingen op zo'n manier

toegewezen worden dat ze de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen én de onbetaalde arbeid van vrouwen verminderen.

Genderbudgeting is een beproefde manier die bijdraagt tot transparantie op basis van meetbare resultaten en betrekking heeft op alle inwoners van de EU. De EU is echter nog niet gestart met de implementatie van genderbudgeting binnen de EU-begrotingen, de operationele programma's van de Europese Commissie of binnen het beleid van de EU-instellingen¹⁴, ondanks het feit dat de EU-ministers van Financiën zich er in 2001 toe verbonden hebben om tot 2015 genderbudgeting toe te passen en dat ze instemden met regionale, EU- en internationale juridisch bindende instrumenten en zachte wetgeving.¹⁵ Bovendien is dit een van de prioritaire actiedomeinen van UN Women.

Genderbudgeting staat centraal in het Paarse Pact van de EWL. Alleen gendergevoelige budgetten kunnen het gewenste resultaat van gendergelijkheid opleveren en de overgang naar een zorg economie helpen ondersteunen.

VROUWEN MOETEN EEN GEMACHTIGDE STEM KRIJGEN IN OVERHEIDSUITGAVEN. DE EU ZOU DE DRIJVENDE KRACHT MOETEN ZIJN BIJ DE VERSNELDE SLUITING VAN DE GENDERKLOVEN DOOR DE BEGINSLEN VAN GENDERBUDGETING UIT TE VOEREN EN TOE TE PASSEN OP HET EU-BUDGET.

1.4.2 Dringend aandacht gevraagd voor militaire uitgaven

Er bestaat een sterke correlatie tussen de toename van intrafamiliaal geweld en mensenhandel, wapenhandel en feitelijke conflicten. Ook het verband tussen seksueel en gendergebonden geweld en situaties van postconflict en terugkerende strijders is goed gedocumenteerd. Financiering van en handel in wapens en hogere militaire uitgaven dragen bij tot de escalatie van conflicten en berokkenen bijgevolg fysieke en sociaaleconomische schade aan vrouwen (aan iedereen), terwijl kostbare middelen voor sociale vooruitgang en maatschappelijke stabiliteit weggetrokken worden. De wereldwijde trend van buitensporige militaire contracten en uitgaven boven de beschikbare budgetten, soms zelfs meer dan het leger vraagt of nodig heeft, onttrekt waardevolle middelen aan veel meer essentiële behoeften.

Landen die hun eigen economie willen stimuleren door wapenhandel of wapenproductie om die in conflictgebieden te verkopen, bevorderen de verdere escalatie en verlenging van conflicten. Dit kan ertoe leiden dat vrouwen, mannen en kinderen op de vlucht slaan, hun risico op sterfte verhogen en meer migratie naar conflictvrije landen bevorderen (d.w.z. een toename die hoger ligt dan de voorspelbare moderne migratiestromen doen verwachten). Het is van

cruciaal belang om de rol van Westerse staten te erkennen in het stimuleren van migratie naar de EU als gevolg van hun buitenlands beleid.

ALLE EUROPESE REGERINGEN MOETEN UITGAAN VAN MENSELIJKE VEILIGHEID EN STREVEN NAAR VOLLEDIGE ONTWAPENING.

MILITAIRE UITGAVEN ZIJN STRIJDIG MET EEN FEMINISTISCHE ECONOMIE

De wereldwijde trend van buitensporige militaire contracten en uitgaven die boven de beschikbare budgettaire middelen liggen en soms hoger liggen dan wat het leger vraagt of nodig heeft, onttrekt waardevolle middelen aan veel meer directe en kwetsbare binnenlandse behoeften.

Het hoofdstuk 'Vrouwen in gewapende conflicten' van het Peking-Actieplatform roept op tot een "passende vermindering van buitensporige militaire uitgaven, waaronder wereldwijde militaire uitgaven, wapenhandel en investeringen voor wapenproductie en voor wapenaankoop" om zo "extra middelen vrij te kunnen maken voor sociale en economische ontwikkeling, in het bijzonder voor de maatschappelijke vooruitgang van vrouwen."¹⁶

1.5 Menselijke waardigheid en de kosten van geweld op vrouwen

De economische kostprijs van geweld op vrouwen in Europa wordt geschat op 226 miljard euro per jaar.¹⁷ Geweld van mannen op vrouwen is intrinsiek verbonden met de ongelijkheid van vrouwen. Ongelijkheid tussen vrouwen en mannen bestendigt, versterkt en legitimeert geweld van mannen op vrouwen. De vaak beperkte economische middelen van vrouwen, vooral in tijden van recessie, zijn een risicofactor voor geweld, omdat vrouwen zonder financiële middelen moeilijk een andere woning kunnen betalen of zich zelfstandig kunnen handhaven.¹⁸ Bezuinigingen op de financiering van openbare diensten en van ngo's creëren omstandigheden waarin vrouwen en meisjes minder middelen hebben om zichzelf en hun kinderen tegen geweld van mannen te beschermen. Sterke goed gefinancierde openbare diensten en ondersteuning van reguliere diensten op het gebied van gezondheidszorg, werkgelegenheid,

huisvesting en onderwijs zijn dringend nodig. Geweld door mannen heeft directe gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van vrouwen, beïnvloedt de prestaties van vrouwen op de werkplek en bedreigt vaak hun arbeidspositie (en zelfstandig levensonderhoud). Geweld van mannen op vrouwen is een factor die bijdraagt tot de feminisering van armoede omdat vrouwen vaak minder inkomen hebben na een scheiding. Voor een aanzienlijk deel van de vrouwen betekent intrafamiliaal geweld een weg naar dakloosheid. Oudere vrouwen en vrouwen en meisjes met een handicap in het bijzonder ondergaan geweld van mannen vaak in stilte.

Het Verdrag over de uitbanning van geweld en pesterijen op het werk,¹⁹ recent aangenomen door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), erkent dat intrafamiliaal geweld een impact kan hebben op de werkgelegenheid, productiviteit, gezondheid en veiligheid én dat regeringen, vakbonden, werkgeversorganisaties en arbeidsmarktinstellingen kunnen helpen om de gevolgen van intrafamiliaal geweld te herkennen, erop te reageren en ze aan te pakken (naast andere maatregelen).

Het Paarse Pact wil geweld op vrouwen uitroeien door zowel grove schendingen van de rechten van vrouwen als subtiele en/of verdraaide vormen van controle van mannen over het leven, het lichaam en de seksualiteit van vrouwen – ofwel direct ofwel door middel van economische dwang – aan te pakken. Het heeft als doel alle vormen van geweld op vrouwen te bestrijden en dit altijd te koppelen aan de kwestie van gendergelijkheid en mensenrechten van vrouwen.

1.5.1 Niet te koop: de uitdaging van de commercialisering van de lichamen van vrouwen en meisjes

De lichamen van vrouwen en meisjes zijn niet te koop. De exponentiële explosie van de commercialisering van de lichamen van vrouwen en meisjes in al zijn vormen (met inbegrip van mensenhandel, prostitutie, pornografie, draagmoederschap, het 'sugar baby'-fenomeen, escorts, enz.) is een enorm winstgevende business gebaseerd op de uitbuiting van vrouwen en meisjes en doet ons denken aan de slavernij uit vorige eeuwen.

Recente rapporten bewijzen dat er een **direct verband bestaat tussen bepaalde vormen van handicap en verschillende patronen van mensenhandel**, zoals gedwongen bedelarij, exploitatie van arbeid en seksuele uitbuiting.²⁰ In het laatste geval identificeren de slachtoffers zich mogelijk niet meteen als dusdanig of hebben ze minder kans om geloofd te worden wanneer ze het misbruik melden.²¹

De seksindustrie is een goed voorbeeld van de uitbuiting en vermarkting van vrouwen en meisjes die zich voordoet wanneer patriërchaat en kapitalisme elkaar vinden. De overgrote meerderheid van de personen in prostitutie zijn

vrouwen en meisjes die zich in zeer kwetsbare omstandigheden bevinden.

Het **Paarse Pact** wil de objectivering en commercialisering van vrouwen en meisjes uitroeien. Een feministische economische benadering zoals het **Paarse Pact** richt zich eerst op de behoeften van vrouwen, meisjes en andere personen in precare situaties en probeert een eind te maken aan de dwingende omstandigheden waardoor zij hun lichaam verkopen voor het genot van mannelijke klanten. Daarom pleit het Paarse Pact voor een sterk welzijnssysteem, voor toegang tot door de overheid gefinancierde educatieve programma's, tot het recht en tot kwaliteitsvolle juridische bijstand, voor trajecten naar waardig werk en voor hulp bij huisvesting. Bovendien moeten diegenen die seksueel of financieel profijt willen halen uit de kwetsbaarheid van vrouwen en die vrouwen dus nog meer tot objecten reduceren, wettelijk aansprakelijk worden gesteld.

VERZEKER DE RATIFICATIE EN VOLLEDIGE UITVOERING VAN HET VERDRAG VAN ISTANBUL OVER HET VOORKOMEN EN BESTRIJDEN VAN GEWELD OP VROUWEN EN VAN INTRAFAMILIAAL GEWELD EN NEEM VERVOLGENS EU-WETGEVING EN EEN EU-BELEIDSKADER AAN.

DE EU MOET NORMEN AANNEMEN M.B.T. HET ONDERWIJS EN DE MEDIA OM BESTAANDE MODELLEN VAN TOXISCHE MASCULINITEIT TE HERSTELLEN EN TE VERSCHUIVEN IN DE RICHTING VAN RESPECTVOLLE GENDERRELATIES, DIE VROUWEN ALS GELIJKEN BESCHOUWEN EN NIET ALS EEN MIDDEL VOOR PATRIËRCHAAL GEBRUIK OF PATRIËRCHALE VERRIJKING.

HOOFDSTUK 2

DE ZORGECONOMIE VOOR HET WELZIJN VAN IEDEREEN: BOUWEN AAN EEN ZORGZAME SAMENLEVING VOOR MENS EN PLANEET

“Het vermogen om rekening te houden met hulpbronnen die niet verhandeld of met het oog op winst geproduceerd worden, of het nu gaat om onbetaalde zorgarbeid voor familie en vrienden of de atmosfeer en de oceanen; ze niet als vanzelfsprekend, als ‘bodemloze putten’ beschouwen, in staat zijn om de druk waaraan ze zijn blootgesteld op te vangen [...] dit alles is van cruciaal belang voor het bereiken van empowerment van vrouwen en van ecologische duurzaamheid.” Diane Elson, UK Women Budget Group

2.1 Zorg - de ruggengraat van een feministisch economisch model

Zorgen voor anderen en verzorgd worden in verschillende stadia van ons leven zijn twee van de belangrijkste emotionele ervaringen van de mensheid. In de Paarse Economie is zorg de ruggengraat van de samenleving, het is wat de samenleving toelaat te functioneren.

Zorg, eenvoudig gesteld, is de handeling van zorg voor anderen en zorg voor zichzelf. Dit omvat het zorgen voor kinderen, ouderen, zieken en personen met een handicap, evenals de uitvoering van huishoudelijk werk zoals onder meer schoonmaken en koken. Zorgarbeid bekleedt daarom een centrale plaats in het proces van sociale reproductie, dat het voortbestaan van individuen, van gezinnen en van de samenleving zelf mogelijk maakt. Sociale reproductie omvat zowel emotionele arbeid als onderhoudswerk, is vaak onbetaald, maar onmisbaar voor de samenleving. Zorg is de sleutel tot de voortzetting van de sociale orde. Zonder zorg zou er geen cultuur, geen economie en geen politieke organisatie kunnen bestaan.²² Voor personen met een handicap, in het bijzonder vrouwen en meisjes en andere kwetsbare groepen, moet zorg opgevat worden als een onafhankelijk recht.

2.2 Een feministische benadering van de zorgeconomie

Het Paarse Pact bevestigt dat zorg een collectieve behoefte is die een collectieve verantwoordelijkheid vereist.

“Geen enkele maatschappij die systematisch de sociale reproductie ondermijnt, kan lang stand houden. Dit is echter precies wat een nieuwe vorm van de kapitalistische samenleving vandaag doet. Het resultaat is een enorme crisis, niet alleen van de zorg, maar van sociale reproductie in bredere zin”
Nancy Fraser

2.2.1 Zorg als investering

Zorg is net zo essentieel voor onze economie als technologie dat is. Een economie die zorg naar waarde schat, creëert welzijn, aanvaardt diversiteit als een verrijking van onze samenleving en beroept zich op ethische criteria voor de ontwikkeling van een wereld waarin niemand achtergelaten wordt. De zorgeconomie moet verder gaan dan de gender gebonden differentiatie van inkomensverwerving en zorgverstrekking. Feministische wetenschappers, zoals Nancy Fraser, stellen al lang een zorgeconomie voor waarbij noch het universele kostwinnersmodel (dat vrouwen in een gefeminiseerde rol duwt) noch het zorgpariteitsmodel (waar genderverschil in de zorg kosteloos blijft) de voorkeur geniet. In plaats daarvan beoogt de benadering van de Paarse Economie een samenleving waarin de actuele levenspatronen van vrouwen voor iedereen de norm worden.²³

Feministisch economisch onderzoek dringt aan op meer openbare investeringen in kwaliteitsvolle, toegankelijke en betaalbare zorg. Staten moeten zorginfrastructuur en -diensten opbouwen en onderhouden. Die dienen te voldoen aan de hoogste kwaliteitsnormen voor onderwijs en opleiding en levenslange kwalificatie van professionele zorgverleners. Ze moeten investeren in een educatieve, recreatieve en ondersteunende infrastructuur voor degenen die ‘informele’ zorg verstrekken. Op dezelfde wijze moeten staten de waarde erkennen van en investeren in zelforganisaties voor zorg van het maatschappelijk middenveld. Het is gebleken

dat collectief georganiseerde zorgdiensten banen creëren en efficiënter zijn dan individuele zorgverlening thuis. Er moet echter rekening gehouden worden met de individuele behoeften. Deze diensten moeten voor iedereen beschikbaar en toegankelijk zijn en aangeboden worden op basis van gelijke kansen, vrije en geïnformeerde toestemming, om zo in het bijzonder personen met een handicap een zekere flexibiliteit in hun dagelijks leven toe te laten.²⁴

In de Paarse Economie erkent men de cruciale rol van onbetaalde zorgarbeid in een nationale economie. Er wordt voorgesteld om economie te beschouwen als opgebouwd uit vier sectoren: het bedrijfsleven, de publieke sector, de huishoudens en de non-profitsector. Economie bestaat dan uit de interactie van deze vier sectoren.²⁵

Daar waar het feministisch perspectief op zorg en de zorgeconomie een holistische benadering voorstellen, erkennen ook conventionele economen – zij het langzaam – dat investeringen in zorg (vooral kinderopvang) de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt zouden stimuleren. Recente studies²⁶ hebben aangetoond dat deze investeringen het (conventionele) BBP zouden verhogen.

In het **Paarse Pact** is de zorgeconomie al geïdentificeerd als de meest rationele en meest effectieve beleidskeuze. Er is aangetoond dat de zorgeconomie gemakkelijk zou kunnen dienen als potentiële verbinding tussen verschillende actoren in het macro-economische kader, om te voldoen aan de zorgbehoeften gedurende de hele levensloop. Er zijn positieve signalen dat belangrijke instellingen en gevestigde economen de voordelen van een feministische benadering inzien.

De Europese Investeringsbank - Groot potentieel voor de bevordering van de zorgeconomie

De genderstrategie van de Europese Investeringsbank (EIB)²⁷ die in 2017 van kracht werd, heeft als doelstelling om gendergelijkheid te verankeren in de activiteiten van de Groep. De Strategie omvat EIB-leningen, gemengde activiteiten en adviezen binnen én buiten de Europese Unie. De strategie steunt de bescherming van de rechten van vrouwen en meisjes, stelt de EIB in staat het positieve effect op gendergelijkheid te vergroten en helpt om steun te focussen op projecten die de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt vergroten. De EIB zal gerichte investeringsmogelijkheden identificeren om de economische positie van vrouwen te versterken. Dergelijke investeringen, ter ondersteuning van de zorgeconomie, kunnen positieve veranderingen teweegbrengen.

2.2.2 Zorg als recht

Over heel Europa is er een tekort aan beschikbare, betaalbare en toegankelijke zorgdiensten. Om kosten te drukken werden besparingen ingevoerd die geleid hebben tot de herinstitutionalisering van personen met een handicap en van afhankelijke personen in het algemeen. In het licht van een vergrijzende bevolking zullen de zorgbehoeften in de komende decennia blijven stijgen. Het is van groot belang dat de zorgdiensten deze demografische uitdaging volgen.

Professionalisering van potentiële en huidige werknemers in de zorgsector is nodig. De Lidstaten moeten budgetten voorzien voor investeringen in de capaciteitsontwikkeling (opleiding, vaardigheden, bewustmaking) van personeel. Opleiding is met name nodig voor bepaalde groepen vrouwen zoals vrouwen zonder papieren, migrantenvrouwen met een onzekere toegang tot de arbeidsmarkt of zonder internationale erkenning van hun kwalificaties, oudere vrouwen na pensionering, enz.

2.2.3 Zorg en autonomie: twee kanten van dezelfde medaille

Het **Paarse Pact** bevestigt dat zorg niet gaat over afhankelijkheid, maar over autonomie ingebed in een mensenrechtenbenadering. Het recht om door anderen verzorgd te worden en voor anderen te zorgen vereist dat rekening gehouden wordt met de behoeften en rechten van iedereen, in alle levensfasen.

Vanuit het perspectief 'handicap' is het van groot belang dat de zorgdiensten en het zorgaanbod overeenstemmen met het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD), in het bijzonder artikel 19 over het gebruik van ondersteunende diensten die toelaten om zelfstandig te leven en om deel te nemen aan de samenleving. Het verdrag maakt deel uit van het beleidskader van de EU, niet in het minst omdat het zowel door de EU als door de Lidstaten ondertekend en geratificeerd werd. Voor vrouwen en meisjes met een handicap zijn investeringen in verschillende types ondersteunende diensten, waaronder deze in verband met het recht op een onafhankelijk leven om zo aan hun behoeften en verantwoordelijkheden te voldoen, eigen aan een feministisch economisch zorgmodel.

Thuiszorg is vandaag een van de grootste aantrekkingsfactoren voor de internationale migratie van vrouwelijke arbeidskrachten. Een feministische economie vecht het model aan dat vrouwelijke migranten werkend in de huishouding degradeert naar de marges van de samenleving. Ze verblijven er vaak onzichtbaar en zonder sociale rechten, zonder verblijfspapieren of burgerrechten. Dit moet aangepakt worden binnen een zorgeconomie ingebed in het raamwerk van de mensenrechten.

De feminisering van internationale migratie in de context van de mondiale zorgketens is een stijgende trend in Europa, omdat migrantenvrouwen de zorgkloof opvullen die het gevolg is van het gebrek aan publieke investeringen. Het feit dat gereageerd moet worden op pushfactoren van migratie (waaronder gebrek aan economische kansen in het land van herkomst, conflicten, vervolging en mensenrechtenschendingen) neemt niet weg dat de rechten van migrantenvrouwen gerespecteerd en beschermd moeten worden, met inbegrip van veilig, billijk en waardig werk.

Het continuüm van zorg is ook een belangrijke kwestie voor plattelandsvrouwen. Hun arbeid (hoewel vaak onbetaald) is in feite onmisbaar in de plattelandseconomie waarbinnen ze talrijke functies vervullen, waaronder landbouwproductie en marketing, voedselverwerking en -distributie, de was en de plas, de opvoeding en het onderwijs van kinderen, de zorg voor ouderen en zieken, de teelt van fruit en groenten én de verzorging van de dieren. In de context van een feministisch economisch model zoals het **Paarse Pact** worden plattelandsvrouwen die een voortrekkersrol spelen in het domein van milieubescherming, gewaardeerd en ondersteund vanwege hun onmetelijke bijdrage aan duurzame ontwikkeling.

2.2.4 Een Zorgcontract voor Europa

Zorgbeleid en zorgdiensten zijn intrinsiek verbonden met het bereiken van gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Het tekort aan betaalbare, toegankelijke en hoogwaardige zorgdiensten in de meeste EU-landen en het feit dat zorgarbeid niet gelijk verdeeld is tussen vrouwen en mannen, hebben een directe negatieve invloed op de kansen van vrouwen om deel te nemen aan alle facetten van het sociale, economische, culturele en politieke leven.

Een **Zorgcontract** is dringend nodig. Een dergelijk akkoord zou leiden tot een sterker beleid, vooral inzake de dekking van de zorgbehoeften in heel Europa en dit gedurende de hele levensloop. Een Zorgcontract behelst investeringen in zorgvoorzieningen, beleid om het evenwicht tussen werk en privéleven te verbeteren en een opwaardering van de zorgsector. Met name in het domein van de arbeidsomstandigheden en de lonen, omdat het personeelsbestand in de zorgsector hoofdzakelijk uit vrouwen bestaat en dit een van de grootste sectoren in een seksegesegegreerde arbeidsmarkt is.

WAARDE VAN ZORG ALS ESSENTIEEL
ELEMENT IN EEN MACRO-ECONOMISCH
KADER DOOR EEN ZORGCONTRACT VOOR
EUROPA AAN TE NEMEN

HOOFDSTUK 3

BOUWEN AAN EEN FEMINISTISCHE TOEKOMST: VROUWEN, WERK EN DE UITDAGINGEN VAN EEN VERANDERENDE ARBEIDSMARKT

“De reproductiecrisis in vele samenlevingen – van de onderwijs- en werkgelegenheidscrisis voor jongeren tot de zorgcrisis voor ouderen – zullen niet opgelost worden zonder reorganisatie van de zorg en sociale reproductie.”

Professor Christa Wichterich, senior fellow en onafhankelijk onderzoeker

3.1 De Paarse Economie en de veranderende aard van betaalde en onbetaalde arbeid

Feministische economen die de zorgeconomie promoten gaan ervan uit dat betaald werk steeds informeler, precairder en moeilijker toegankelijk wordt. Ze argumenteren dat de samenleving een nieuw begrip van arbeid en een nieuw model voor de garantie van een basisinkomen moet ontwikkelen. Voor hen zijn zorg en bestaanszekerheid de voornaamste doelstellingen van alle noodzakelijke arbeid in de samenleving.

In dit verband stelt het **Paarse Pact** voor om het begrip arbeid opnieuw te evalueren door middel van minimum- en maximumlonen en doormiddel van een herverdeling van arbeid, met als doel genderstereotypen te overstijgen. Bovendien wil het een algemene arbeidsduurvermindering voor iedereen promoten, zodat zorg- en jobverantwoordelijkheden beter in balans zijn voor zowel vrouwen als mannen. Tot slot, en even belangrijk, onderstreept het Paarse Pact het grote belang van een uitgebreide openbare infrastructuur en uitgebreide openbare diensten, gaande van gezondheidszorg tot openbaar vervoer.

3.2 Huidige en toekomstige uitdagingen voor vrouwen op de arbeidsmarkt

Meer dan tien jaar na de wereldwijde financiële en economische crisis van 2008 die geleid heeft tot massaal banenverlies, kennen veel ontwikkelde economieën slechts een fragiel herstel. De wereld blijft voor grote uitdagingen staan op het gebied van werkgelegenheid, met name voor vrouwen en meisjes. In de meeste landen hebben de arbeidsmarkten zich niet volledig hersteld, niet in kwantiteit en niet in kwaliteit van banen. Tegelijkertijd is de inkomensongelijkheid tussen en binnen landen gestegen. In een aantal ontwikkelde

economieën blijft de hoge werkloosheid aanhouden, terwijl de arbeidsomstandigheden slechter geworden zijn.²⁹

Veel EU-landen hebben een toename gezien van bijzondere contracttypes die afwijken van de ‘standaard arbeidsovereenkomst’, d.w.z. een voltijdse arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur, waaraan sociale rechten voor de hele levensloop verbonden zijn, met inbegrip van pensioenen. Er zijn ernstige bekommernissen over de werkzekerheid, over de kwaliteit van banen en over de mogelijke negatieve impact van buitensporig en/of oneigenlijk gebruik van dergelijke contracten op gelijkheid, productiviteit en groei, eerlijke concurrentie tussen bedrijven en de duurzaamheid van socialezekerheidsstelsels.³⁰

Internationale waarnemers hebben vastgesteld dat het risico van onzekere banen, van isolatie, van geweld en van gebrek aan vertegenwoordiging in alle toenemende atypische arbeidscontracten in het bijzonder vrouwen zal treffen en gevolgen zal hebben voor de hun positie op de Europese arbeidsmarkt. De kans bestaat dat flagrante ongelijkheden zoals de loonkloof, de pensioenloof, de zorgkloof en de inkomenskloof in deze veranderende arbeidsmarkt nog scherper worden.

3.2.1 De uitdaging van de ouderenzorg

De aanhoudende onderwaardering van werk dat in de bestaande patriarchale genderhiërarchie als ‘vrouwelijk’ gecodeerd wordt, is een wezenlijk feministische zorg. De Europese bevolking veroudert, maar de zorg voor de oudere generaties die langer leven en die meer afhankelijk zijn kan niet eindeloos worden overgelaten aan vrouwelijke familieleden, burens en anderen. Het is noodzakelijk dat er maatregelen genomen worden om de buitensporige en groeiende last van onbetaalde zorg die de mogelijkheid van vrouwen om deel te nemen aan de betaalde arbeidsmarkt negatief beïnvloedt, aan te pakken. Dit naast maatregelen die tegemoetkomen aan de behoeften van de laagbetaalde en ondergewaardeerde werknemers uit de zorgsector. De Europese instellingen hebben niet voldaan aan de uitdaging van de zorg en zijn verwijderd van de ontwikkeling van een duurzaam op mensenrechten gebaseerd zorgmodel, dat zelfbeschikking en keuze zoals vervat in de opvatting van het begrip ‘agency’ toelaat.

3.2.2 De uitdagingen van intersectionaliteit op de Europese arbeidsmarkt

De tewerkstellingsgraad van sommige groepen vrouwen is zeer alarmerend. Jonge vrouwen, vrouwen met een handicap en vrouwen uit etnische minderheidsgroepen staan voor bijzondere uitdagingen. Migrantenvrouwen hebben een essentiële functie op de arbeidsmarkt en leveren een waardevolle bijdrage aan de economie en de samenleving. Ondanks deze positieve bijdrage hebben ze af te rekenen met aanzienlijke obstakels voor hun effectieve integratie op de arbeidsmarkt.

Hoogopgeleide **migrantenvrouwen** met kwalificaties van buiten de EU hebben dubbel zoveel kans op tewerkstelling in laaggeschoolde jobs, in vergelijking met vrouwen met een EU-kwalificatie en met autochtone vrouwen.³¹ Ze komen veelal terecht in traditioneel gendergebonden functies voor vrouwen – als dienstbode en poetsvrouw in gezinnen, in de horeca en voedingssector, in de gezondheidszorg en het maatschappelijk werk, in fabricage, administratie en ondersteunende diensten – waar ze vaak lange uren werken voor een laag loon en risico lopen om zwaar te worden uitgebuit, vooral wanneer ze als huishoudhulp werken.

Een groot aantal vrouwen komt in een land terecht als echtgenote van migrerende werknemers, wat hun wettelijk statuut en hun persoonlijke rechten kan beperken en hen afhankelijk maakt van hun echtgenoot, vooral in de eerste jaren vooraleer een permanent verblijfs- of arbeidsrecht verworven wordt. Veel vrouwen migreren ook om arbeidsredenen, hoewel de meeste voor aankomst nog geen baan gevonden hebben. Een aanzienlijk aantal vrouwen is als asielzoeker of vluchteling binnengekomen. Zij vormen een bijzonder kwetsbare groep op de arbeidsmarkt, omdat hun wettelijke status afhangt van langdurige asielprocedures en de daarmee samenhangende onzekerheid het moeilijk maakt om werk te vinden.

Vrouwen met een handicap worden geconfronteerd met een heleboel obstakels op het gebied van werk. Jonge meisjes hebben misschien specifieke programma's nodig om toegang te krijgen tot onderwijs en mogelijke loopbaankansen. Vrouwen in de arbeidsleeftijd staan voor obstakels inzake de toegang en deelname aan de arbeidsmarkt. Onbereikbare werkplaatsen, lage lonen en gebrek aan banen leiden ertoe dat veel vrouwen met een handicap afhankelijk blijven van een uitkering en in armoede leven. In de EU werken vrouwen met een beperking minder vaak dan mannen met een beperking of dan vrouwen zonder beperking. Een vrouw met een beperking heeft minder kans op een fulltime job en wordt minder betaald dan werknemers uit alle andere groepen.³² Vrouwen met een handicap ervaren dikwijls seksueel geweld op het werk en schadevergoeding door het rechtstelsel wordt bemoeilijkt door de intersectie van geslacht en handicap.

De tewerkstellingsgraad van **vrouwen op het platteland** is ook lager dan die van mannen. De extra belemmeringen waarmee deze groep van vrouwen geconfronteerd wordt, heeft te maken met de intersectie geslacht, verzaamd met andere discriminatiegronden. Het werkgelegenheidsbeleid moet hier een antwoord op bieden.

DE EU MOET EEN HOLISTISCHE STRATEGIE VOOR GELIJKHEID TUSSEN ALLE VROUWEN EN MANNEN AANNEMEN EN MAATREGELEN TREFFEN OM DE SPECIFIEKE OBSTAKELS VOOR VROUWEN, WELKE OOK TE MAKEN KUNNEN HEBBEN MET ANDERE VORMEN VAN DISCRIMINATIE EN MET UITSLUITING, AAN TE PAKKEN.

NEEM DOELSTELLINGEN AAN OM ARMOEDE VAN VROUWEN TERUG TE DRINGEN, INCLUSIEF IN DE CONTEXT VAN DE VERMINDERING VAN ARMOEDE VAN KINDEREN, VOORAL VAN DIEGENEN DIE HET MEEST GETROFFEN ZIJN DOOR HET BESPARINGS-BELEID, WAARONDER ALLEENSTAANDE MOEDERS, ROMA VROUWEN, MIGRANTEN-VROUWEN EN VROUWEN UIT MINDERHEIDSGROEPEN, VROUWEN MET EEN HANDICAP EN PLATTELANDSVROUWEN.

3.2.3 De uitdagingen van de digitale economie – online of offline, het lot van vrouwen blijft hetzelfde

“ICT wordt dan wel gezien als een snelgroeiende en veelbelovende sector voor de toekomstige werkgelegenheid, evenals een sector die sterk verbonden is met innovatie. Maar hij wordt nog steeds gekenmerkt door gendergebonden dynamieken en segregatie, vergelijkbaar met de situatie in de meeste andere economische sectoren.” Catherine André en Marzia Bona, journalisten

De digitale markt, zowel de producten als de omvang van de (financiële) activiteiten kent een wereldwijde expansie, met jobs in de ICT-sector, digitale platforms, lerende machines ook ‘artificiële intelligentie’ genoemd, cyberbeveiliging enz. Er vindt een stille revolutie plaats. De digitalisering kan potentieel bijdragen tot de vergroting van de sociaal-economische onafhankelijkheid van vrouwen en tot een beduidende verandering indien ze uitgevoerd wordt vanuit het perspectief van het feministische economische model en zijn basisprincipes. De actuele financiële prioriteiten van

de digitale markten verergeren echter de genderkwesties van traditionele economische modellen en als zodanig de ongelijkheid, waaronder meer onzekere jobs voor vrouwen.

In de arbeidssectoren van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) is slechts 14 % van de beroepskrachten een vrouw. Slechts 17 % van de acht miljoen ICT-specialisten in de EU zijn vrouwen.³³ De ontwikkeling van het digitaal economisch en sociaal beleid is voor het overgrote deel het werk van mannen. De lopende uitvoering van de EU Digitale Strategie heeft bijgedragen aan de vergroting van de digitale genderkloof en heeft vrouwelijke digitale ondernemers en leidinggevenden systematisch weggedrukt omdat ze prioriteit verleent aan economische groei zoals deze vastgelegd werd in patriarchale begrippen. Een grotere deelname van vrouwen aan de digitale arbeidsmarkt zou jaarlijks 16 miljard euro extra opleveren en zou bijdragen tot de ontwikkeling van digitale innovaties die de genderkloof overbruggen en die toelaten om een digitale ruimte te creëren die niet alleen veilig is voor vrouwen, maar waarin ze ook de leiding nemen.

3.2.4 Waardig werk in de klusjeseconomie

Hoewel tijdelijke arbeid (van korte duur of eenmalige aanwerving) in sommige sectoren steeds een deel of de hoofdmoet van het werk heeft uitgemaakt, betekent dit niet dat er een adequaat kader voor de bescherming van de rechten van tijdelijke werknemers ontwikkeld werd door de private sector of door de nationale overheid. Personen die in dergelijke omstandigheden werken zijn vaak niet aangesloten bij een vakbond en hebben geen middelen om te onderhandelen over standaardlonen, sociale bescherming of toegang tot bijvoorbeeld uitkeringen voor ouderschaps- of ziekteverlof. In een samenleving waar vrouwen de zorglast voor kinderen en/of andere personen dragen, zullen zij het zijn die het zwaarst getroffen worden door dit gebrek.

Dit wordt versterkt door de op apps gebaseerde 'zelfstandige arbeid' waar bedrijven de tarieven bepalen, met hoge winstmarges voor het bedrijf zelf maar met niet-duurzame inkomens voor diegenen die het werk verrichten.

Voor vrouwen houden deze ontwikkelingen onzekerheid in. Op een sterk gendergerelateerde arbeidsmarkt met minder vakbondsdekking – t.t.z. collectieve onderhandelingen, met een toenemend aantal atypische werkvormen en minder arbeidsreglementering zal **waardig werk** voor vrouwen eerder de uitzondering dan de regel zijn. Voor vrouwen die meerdere en kruisende vormen van discriminatie ervaren – vanwege klasse, ras, seksuele voorkeur, handicap, leeftijd, migratiestatus of andere – zal de toestand nog slechter zijn.

VROUWEN MOETEN TOEGANG KRIJGEN TOT WAARDIG WERK, MET INBEGRIJF VAN EEN WAARDIG INKOMEN, GELIJK LOON, VEILIGHEID, PERSOONLIJKE ONTWIKKELING EN ADEQUATE SOCIALE BESCHERMING. HET IS AANBEVOLEN OM EEN EUROPESE STRATEGIE VOOR SOCIALE BESCHERMING EN VEILIGHEID AAN TE NEMEN DIE EEN GELIJK SPEELVELD VOOR VROUWEN EN MANNEN REALISEERT EN DIE OVERAL IN DE EU DE UITDAGINGEN VAN DE VERANDERDE WERELD VAN WERK AANGAAT.

REGERINGEN MOETEN VOOR ALLE SECTOREN MINIMUMNORMEN VOOR WERK INSTELLEN EN TOEGANG TOT SOCIALE ONDERSTEUNING VOORZIEN VOOR IEDEREEN DIE GEKWALIFICEERD KAN WORDEN ALS 'ZELFSTANDIGE' IN EEN ONZEKERE WERKOMGEVING. BEDRIJVEN MOETEN EEN EERLIJK LOON BETALEN, VOOR IEDEREEN GOEDE ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN EN TOEGANG TOT RECHTEN VERZEKEREN EN TER VERANTWOORDING GEROEPEN WORDEN INDIEN ZE DEZE NORMEN NIET NALEVEN.

HOOFDSTUK 4

AANBEVELINGEN – HET PAARSE PACT: EEN UITNODIGING AAN ALLE STAKEHOLDERS OM ACTIE TE ONDERNEMEN VOOR AL DEZE VRAAGSTUKKEN

EEN FEMINISTISCHE ECONOMIE UITBOUWEN – ZICH ENGAGEREN VOOR EEN PAARS PACT

BELEIDSVOORSTELLEN VOOR STAKEHOLDERS VOOR 2020-2030

	Europese Unie	Europese Commissie	Europees Parlement
MACRO-ECONOMISCH BELEID	<ul style="list-style-type: none"> • Verzeker dat het macro-economische kader, waaronder het post Europa2020-kader, een gendergelijkheidsperspectief bevat en de realisatie van gendergelijkheid als specifieke doelstelling heeft. • Lanceer positieve campagnes om feministisch economisch onderzoek te promoten. • Exploreer strategieën voor groeiSTOP. • Verricht onderzoek om de impact van milieuexploitatie op vrouwen te meten. • Betrek vrouwen, met name feministische economen, bij de economische beleidsplanning op Europees en nationaal niveau en neem bindende maatregelen voor de gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in de economische besluitvorming.	<ul style="list-style-type: none"> • Het economische kader van de EU moet een feministische economische analyse en een genderimpactbeoordeling bij de evaluatie insluiten, met het oog op effectieve resultaten op vlak van gendergelijkheid. • Het Directoraat-generaal Budget moet inclusieve stakeholderconsultatieprocessen opstarten, en in het bijzonder feministische economen uitnodigen, m.b.t. tot overheidsuitgaven en de toewijzing van financiële middelen. • Verzeker dat gendermainstreaming toegepast wordt in de hele post Europa2020-strategie en dat hierin een pijler voor gendergelijkheid voorzien is, met specifieke maatregelen en fondsen voor het dichten van de ongelijkheidskloven tussen vrouwen en mannen. • Gebruik systematisch de landen-specifieke aanbevelingen van het Europees Semester om specifieke acties voor de verbetering van de situatie van vrouwen af te dwingen, toon de gendergevolgen van de voorgestelde beleidsmaatregelen aan en moedig meer systematische gendermainstreaming en specifieke maatregelen in de Nationale Hervormingsprogramma's aan, waaronder in het macro-economisch beleid. • Bekijk budgetten vanuit een genderperspectief, d.w.z. implementeer methoden van genderbudgeting in het MFF (multiannual financial framework) 2021-2027 en in de jaarlijkse budgetten. • Verhoog de financiële middelen voor vrouwenorganisaties om zo, na tien jaar bezuinigingen, de verhoogde druk op vrouwen om de leemtes in de sociale structuren op te vullen, te verlichten.	<ul style="list-style-type: none"> • Geef opvolging aan de resolutie van het Europees Parlement over belastingen en gender³⁴ en over de impact van het fiscaal beleid op vrouwen, gendergelijkheid en de mensenrechten vastgelegd in de beginselen van het EU-Handvest van de grondrechten. • Werk samen met middenveldorganisaties, in het bijzonder vrouwenorganisaties, m.b.t. de post Europa2020 strategie en het daaropvolgende proces van het Europees Semester. • Maak een jaarlijkse thematische evaluatie van de gendergelijkheidsaspecten in de uitvoering van de post/toekomstige 2030 Strategie op EU- en op nationaal niveau, dit om genderkloven te identificeren en om beleidsaanbevelingen te formuleren die deze ongelijkheden opheffen. Pak deze lacunes aan door richtlijnen voor follow-up te voorzien.

EUROSTAT	Lidstaten	Sociale Partners
<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkel bijkomende indicatoren om macro-economische prestaties te meten, waaronder indicatoren m.b.t. betaald en onbetaald werk, de zorgeconomie, verschillen in tijdsgebruik, enz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verzeker dat het belastingbeleid een herverdelend effect heeft met als doel een gelijke verdeling van rijkdom tussen vrouwen en mannen en verhoogde investeringen in openbare diensten, met name zorgdiensten. • Zie af van de verhoging van de BTW als middel om de overheidskas te spekken. • Regeringen moeten een stelsel van progressieve belastingheffing hanteren en belastingvoordelen (t.t.z. individuele belastingkorting) inperken om de collectieve bijdragen aan het staatsbudget te waarborgen. • Verzeker dat middenveldorganisaties, waaronder vrouwenorganisaties, effectief betrokken worden bij de opstelling, de uitvoering en de evaluatie van de Nationale Hervormingsprogramma's in de context van economisch beleid, partnerschapovereenkomsten, operationele programma's, enz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Plaats gelijkheid tussen vrouwen en mannen centraal op de agenda van de collectieve onderhandelingen om arbeidsomstandigheden en hardnekkige verschillen in lonen, inkomens en pensioenen aan te pakken.

	Europese Unie	Europese Commissie	Europees Parlement
GENDERBUDGETING	<ul style="list-style-type: none"> • Implementeer het Besluit van de Europese Raad om genderbudgeting in te voeren als instrument voor alle EU-begrotingen en overheidsuitgaven. 	<ul style="list-style-type: none"> • Creëer een groep van Commissarissen voor genderbudgeting. Richt een taskforce op om het proces van genderbudgeting te leiden. Zet een pilootproject m.b.t. genderbudgeting op. • Bepaal een EU-brede doelstelling m.b.t. gendermainstreaming in budgettaire besluitvorming, monitoring en resultaten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zet binnen de Commissie Budget een subgroep over genderbudgeting op. Verzekert dat genderbudgeting toegepast wordt in EU-budgetten en -programma's. • De Commissie Budget en Begrotingscontrole zou de methodieken en analyses voor genderbudgeting moeten toepassen.
DE ZORGECONOMIE	<ul style="list-style-type: none"> • Erken de centrale waarde van zorgarbeid in het kader van de mensenrechten. • Verricht, promoot en publiceer meer onderzoek over zorgbehoeften, de status van betaalde en onbetaalde zorgverstrekkers, arbeidsomstandigheden en behoeften, en de zorg economie. • Treed toe tot het IAO-Verdrag over huishoudelijk personeel (ILO, 2011). 	<ul style="list-style-type: none"> • Erken de centrale waarde van zorgarbeid, met inbegrip van de economische waarde ervan. • Verricht, promoot en publiceer meer onderzoek over zorgbehoeften, de status van betaalde en onbetaalde zorgverstrekkers, arbeidsomstandigheden en behoeften, en de zorg economie. • Introduceer een Zorgcontract voor Europa, vergelijkbaar met de Jongerengarantie, d.w.z. verzeker meer financiering zodat aan alle zorgbehoeften wordt voldaan en plaats een op rechten gebaseerde benadering van zorg centraal in het toekomstige EU-beleid. • Stel nieuwe wetgeving voor die de voorwaarden voor zwangerschapsverlof voor vrouwen in Europa verbetert, verzeker in het kader van het vrije verkeer van werknemers dat alle vrouwen, in heel de EU, gelijke rechten hebben op het gebied van zwangerschapsverlof. Dit om bestaande voorwaardenclausules in de wetgeving van Lidstaten weg te werken. • Introduceer doelstellingen in verband met zorg die verder gaan dan Barcelona (Barcelona+), om ook rekening te houden met de zorgbehoeften in een ouder wordende samenleving. • Verzekert overheidsinvesteringen op lange termijn in hoogwaardige en betaalbare sociale infrastructuur en in de ontwikkeling van zorgvaardigheden, waaronder zorgdiensten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maak in de volgende zittingsperiode een prioriteit van de zorg economie. • Verricht, promoot en publiceer meer onderzoek over zorgbehoeften en de zorg economie. • Roep de Europese Commissie op om een Zorgcontract voor Europa te introduceren.

EUROSTAT	Lidstaten	Sociale Partners
<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkel indicatoren om genderbudgeting te monitoren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pas genderbudgetingsmethoden toe op nationale overheidsbudgetten en bij audits. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteun genderbudgeting in collectieve onderhandelingen.
<ul style="list-style-type: none"> • Werk samen met het Europees Instituut voor Gendergelijkheid (EIGE) aan indicatoren over de waarde van betaalde en onbetaalde zorgarbeid en ontwikkel indicatoren voor de benuttingsgraad van de voorzieningen i.v.m. de combinatie van job en gezin door vrouwen en mannen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Implementeer de Richtlijn over de combinatie van job en gezin. • Erken de centrale waarde van zorgarbeid, met inbegrip van de economische waarde. • Voorzie inclusieve, kwaliteitsvolle en gratis toegang tot zorg- en zorgdiensten. Deze moeten ontwikkeld worden op basis van een rechtskader dat de autonomie van de zorgverleners en van de verzorgde personen waarborgt en dat overeenstemt met de rechten die vastgelegd zijn door het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD) en met de rechten en beginselen vastgelegd in het EU-Handvest van de grondrechten. • Leg aanzienlijke budgetten vast om de opleiding en vaardigheden van verzorgenden én hun erkenning op de arbeidsmarkt te verbeteren. • Verhoog de overheidsinvesteringen in de zorgeconomie. • Onderteken en ratificeer het IAO-Verdrag over huishoudelijk personeel (ILO, 2011). 	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoog de salarissen van zorgverleners tot een niveau dat overeenkomt met het maatschappelijk belang en de reële economische waarde van zorgarbeid. • Werkgevers en vakbonden moeten de uitvoering van de richtlijn combinatie job en gezin waarborgen en werk maken van maatregelen voor 'flexibel' verlof, zoals voorgesteld in de Richtlijn. • Steun de oproep voor een wettelijk kader dat de moederschapsrechten voor alle vrouwen in Europa verbetert. • Monitor de uitvoering van de richtlijn combinatie job en gezin en verzoek om nieuwe maatregelen als de beoogde resultaten niet gehaald worden, vooral wat betreft vaderschapsrechten en de opname van vaderschaps-/ouderschapsverlof door mannen.

	Europese Unie	Europese Commissie	Europees Parlement
TEWERKSTELLINGSBELEID	<ul style="list-style-type: none"> • Herzie de Europese Werkgelegenheidsstrategie (2012) en werk ze bij met een focus op de toekomst van werk en op ecologische transitie. • Ontwikkel robuuste ondersteuning voor sociale ondernemingen. • Schep de voorwaarden voor een 'gelijke-verdiener/gelijke-verzorgermodel', om het 'mannelijk kostwinnersmodel' te verlaten. • Bevorder de sociale en economische rechten die in het kader van het economisch beleid van de Unie vastgelegd werden in het Europees Handvest van de grondrechten. • Zet de inspanningen verder voor de toetreding van de EU tot het Europees Sociaal Handvest, met het oog op de garantie van de effectieve bescherming van economische en sociale rechten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkel een zorggerichte werkgelegenheidsstrategie. • Doe een voorstel voor een richtlijn over loontransparantie met specifieke focus op de genderloonkloof. • Verzeker de gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in de sector van de groene banen door middel van positieve-actiemaatregelen. • Onderneem actie om de betrokkenheid van vrouwen in de ICT-sector en de inclusie van vrouwen in de digitale-vaardighedenagenda en in de jaarlijkse index voor inclusie te verbeteren door bijvoorbeeld de Europese Code voor goede praktijken in verband met vrouwen en ICT te ondersteunen.³⁵ • Verzeker dat de toekomstige Digitale Strategie van de EU, met inbegrip van de digitale economie, ontwikkeld wordt vanuit een gendergelijkheidsperspectief door actief op zoek te gaan naar de inbreng van vrouwenorganisaties en feministische economen bij de uitwerking, uitvoering, monitoring en evaluatie. • Overweeg hoe sociale zekerheid en programma's voor inzetbaarheid op de arbeidsmarkt de economische autonomie van vrouwen het best kunnen waarborgen in deze periode van omwentelingen op de arbeidsmarkt en met het oog op de toekomst van werk (t.t.z. digitale economie, enz.). 	<ul style="list-style-type: none"> • de Commissie Werkgelegenheid en Sociale Zaken heeft een belangrijke functie vervuld voor het werkgelegenheidsbeleid in de EU. Deze rol zou versterkt moeten worden zodat een robuust genderperspectief ingesloten wordt gezien de veranderende arbeidsmarkt en de opbouw van een welbepaalde digitale economie. • Meer systematische gezamenlijke initiatieven met de Commissie Rechten van de Vrouw en Gendergelijkheid.
MILITAIR BELEID	<ul style="list-style-type: none"> • Neem het concept menselijke veiligheid aan als basisbeginsel. • Onderteken het VN-Verdrag over de wapenhandel (ATT). • Onderteken en ratificeer het Verdrag over het verbod op kernwapens. 		

EUROSTAT	Lidstaten	Sociale Partners
<ul style="list-style-type: none"> • Verzamel naar geslacht uitgesplitste gegevens ter ondersteuning van de planning, uitvoering en evaluatie van het beleid, de programma's en projecten op gebied van milieu en klimaat en in relatie tot de sector van de groene jobs; het gebrek aan dergelijke gegevens en statistieken maakt het moeilijk om lacunes aan te vullen en om passende maatregelen te nemen om de gendergelijkheid in de groene economie te verbeteren. • Voorzie naar geslacht uitgesplitste data over de impact van systemen voor sociale bescherming (toegang, dekkingsniveau, adequaatheid). 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik EU-fondsen en streefdoelen voor de versterking van de publieke zorgsector. Verzeker dat toegang tot kwaliteitsvolle banen het belang van een breed scala aan zorgdiensten, die voor het merendeel openbare voorzieningen moeten zijn, erkent. • Dicht de loonkloof door te focussen op het wegnemen van onderliggende oorzaken. • Introduceer bindende maatregelen voor bedrijven over transparantie van lonen, salarissen en bonussen. 	<ul style="list-style-type: none"> • In het kader van collectieve onderhandelingen: <ul style="list-style-type: none"> • Stel de collectieve arbeidsduurvermindering voor iedereen voor. • Ontwikkel maatregelen die vrouwen in staat stellen hun rechtmatige plaats in de digitale economie in te nemen op het gebied van rollen, verloning en arbeidsomstandigheden. • Dicht de loon- en inkomenskloof tussen mannen en vrouwen.
	<ul style="list-style-type: none"> • Stel prioriteiten bij door uitgaven voor militaire doeleinden te herbestemmen voor 'duurzame (levens)keuzes' zoals onderzoek naar de klimaatverandering, armoedebestrijding en de strijd tegen massale vervuiling op grote schaal. • Geef uitvoering aan het VN-Verdrag over de wapenhandel, het VN-Actieprogramma voor lichte wapens en het bijbehorende internationale Opsporingsinstrument, de resoluties van de VN-Veiligheidsraad en van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, en aan de bepalingen van het Verdrag over de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) om de bescherming van vrouwen te waarborgen en ze te betrekken bij besluitvormingsprocessen en om te verzekeren dat het genderperspectief meegenomen wordt in kwesties van militaire uitgaven en van gewapende conflicten. 	

	Europese Unie	Europese Commissie	Europees Parlement
SOCIALE BESCHERMING	<ul style="list-style-type: none"> • Hoewel sociale bescherming/sociale zekerheid een nationale bevoegdheid is, is de creatie van gelijke spelregels in de EU en de uitvoering van de Europese Pijler van Sociale Rechten van cruciaal belang. Dit kan bereikt worden door: • Een Europese strategie voor sociale bescherming/sociale zekerheid op te zetten, naar analogie met de voorbije Europese Werkgelegenheidsstrategie om te onderzoeken in welke domeinen er meer convergentie bestaat, om te vermijden dat in de valkuil van behoud en ontwikkeling van genderkloven in systemen van sociale bescherming getrapt wordt en om sociale cohesie in de EU te waarborgen. • De ontwikkeling van een richtlijn om adequate sociale bescherming te verzekeren. • De oprichting van een EU-fonds voor sociale zekerheid/armoede/pensioenrisico. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maak een voorstel voor een geïntegreerde Europese strategie voor sociale bescherming/sociale zekerheid die (op lange termijn) aanleiding kan geven tot de oprichting van een EU-fonds voor sociale zekerheid/armoede/pensioenrisico. • Volg de wetgeving over de uitvoering van de Europese Pijler van Sociale Rechten op vanuit een genderperspectief om te verzekeren dat alle (actuele) principes vertaald worden in gendergevoelige rechten. • Garandeer een fatsoenlijk inkomen voor iedereen door werk te maken van een EU-richtlijn over het minimuminkomen, voortbouwend op de Aanbeveling van 1992³⁶ en de Aanbeveling over actieve inclusie, goedgekeurd door de Raad Werkgelegenheid, Sociaal Beleid, Gezondheid en Consumentenzaken (EPSCO) in december 2008.³⁷ • Ontwikkel een mensenrechtenkader om armoede en sociale uitsluiting te bestrijden, waarin het recht van alle vrouwen, mannen, meisjes en jongens om een waardig leven te leiden in de EU, vrij van armoede en sociale uitsluiting, bevestigd wordt. • Ontwikkel een Europese huisvestingsstrategie en een strategie om een eind te maken aan dakloosheid in Europa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Roep op tot, steun en zet je in voor een geïntegreerde Europese strategie voor sociale bescherming/ sociale zekerheid. • Organiseer openbare hoorzittingen over betaalbare huisvesting en dakloosheid om zo vooruitgang te boeken met de ontwikkeling van een Europese strategie.
GEWELD OP VROUWEN	<ul style="list-style-type: none"> • Ratificeer en geef volledige uitvoering aan alle aspecten van het Verdrag van de Raad van Europa over het voorkomen en bestrijden van geweld op vrouwen en van intrafamiliaal geweld (Verdrag van Istanbul). • De EU moet verzekeren dat alle belanghebbenden in de strijd tegen mensenhandel (ook de betrokkenen bij de vroege opsporing, bescherming en doorverwijzing van vrouwen die gendergebonden geweld, genitale verminking en mensenhandel overleefd hebben) een opleiding krijgen over gender, over rechten van vrouwen en van vrouwen en meisjes met een handicap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Monitor de uitvoering van het Verdrag van Istanbul. Stel voor om een richtlijn aan te nemen over geweld op vrouwen. • Voer een onderzoek op Europees niveau (met aanbevelingen) over prostitutie/pornografie en de samenhang ervan met misdaad en mensenrechtenschendingen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Monitor de uitvoering van het Verdrag van Istanbul op EU-niveau, stel een jaarlijks rapport op en formuleer aanbevelingen voor verdere follow-up en implementatie.

EUROSTAT	Lidstaten	Sociale Partners
<ul style="list-style-type: none"> • Help de genderpensioenkloven te dichten door naar geslacht uitgesplitste statistieken over de impact van sociale-beschermingsstelsels te ontwikkelen . • Ontwikkel naar geslacht uitgesplitste statistieken die verder reiken dan de huishouding als eenheid, met name inzake armoede. 	<ul style="list-style-type: none"> • Waarborg individuele rechten met betrekking tot belastingen en sociale bescherming. • Verhoog de investeringen in openbare diensten. • Garandeer betaalbare huisvesting voor iedereen door te investeren in sociale woningbouw en door dakloosheid te bestrijden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Garandeer dat in heel de EU gelijke spelregels gelden voor de rechten van werknemers, en verzeker zo gelijkheid van vrouwen en mannen in het kader van het vrij verkeer van werknemers.
<ul style="list-style-type: none"> • Verstrek gegevens over de kostprijs van alle vormen van geweld, in het bijzonder over pornografie, prostitutie en mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ratificeer en implementeer het Verdrag van Istanbul volledig. • Steun de harmonisering van nationale wetgeving over mensenhandel om te verzekeren dat de definitie van mensenhandel specifieke aandacht heeft voor vrouwen en meisjes en specifiek refereert naar groepen met een verhoogd risico, zoals kinderen, meisjes en vrouwen met een handicap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Werk een beleid uit dat seksueel geweld op het werk bestrijdt en dat uitvoering geeft aan de bepalingen van het IAO-Verdrag over geweld en intimidatie op de werkvloer.

	Europese Unie	Europese Commissie	Europees Parlement
INTERSECTIONALITEIT	<ul style="list-style-type: none"> • Neem in alle beleid en in alle wetgeving een intersectionele benadering aan door specifieke maatregelen te voorzien die bijkomende obstakels corrigeren waarmee vrouwen, vrouwen met kleur, vrouwen met een lagere sociaaleconomische achtergrond en uit een lagere klasse, vrouwen met een handicap en LGBTI geconfronteerd worden. • Iedere referentie naar een dergelijke maatregel moet gepaard gaan met overeenkomstige economische en financiële maatregelen om de kans op effectieve uitvoering te waarborgen. Vrouwen die met meerdere obstakels af te rekenen hebben, moeten zich verzekerd weten van bijkomende ondersteuning. • Bij de ontwikkeling van dit beleid moeten de betrokken groepen geraadpleegd worden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neem in alle beleid en in alle wetgeving een intersectionele benadering aan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neem in alle beleid en in alle wetgeving een intersectionele benadering aan.

EUROSTAT	Lidstaten	Sociale Partners
<ul style="list-style-type: none"> • Doe een voorstel over geschikte methodes voor de verzameling van vergelijkbare data vanuit intersectioneel perspectief. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neem in alle beleid en in alle wetgeving een intersectionele benadering aan. • Neem in de Nationale Hervormingsprogramma's (NHP's) kwantitatieve doelstellingen op met betrekking tot de tewerkstelling van vrouwen in het algemeen, tezamen met specifieke maatregelen gericht op groepen van vrouwen met een lage tewerkstellingsgraad zoals jonge vrouwen, oudere vrouwen, migrantenvrouwen, vrouwen met een handicap, alleenstaande moeders en Roma vrouwen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hanteer een intersectionele benadering in alle collectieve onderhandelingen en met betrekking tot alle arbeidsrelaties.

VOETNOTEN

1 Europees Stelsel van Rekeningen (ESA) 2010 opgenomen in Verordening (EU). Nr. 549/2013 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 21 mei 2013 betreffende het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie. Voor de EER relevante tekst (Publicatieblad van de Europese Unie, 26.6.2013, p. 1-727)

2 Perkins, P.E. (2009), "Feminist Ecological Economics", in Gowdy, J.M. (Ed.), *Economics Interactions with Other Disciplines*, Volume II, EOLSS Publications, Oxford, pp.192-205. Available at http://base.socioeco.org/docs/doc-88_en.pdf

3 De idee van de Paarse Economie werd voor het eerst ontwikkeld door Ipek Ilkcaracan van de EWL-coördinatie Turkije als (de) visie op een gendergelijke en duurzame economie. Het oorspronkelijke model heeft naast de drie pijlers die hier zijn aangenomen (d.w.z. sociale zorg, regulering van de arbeidsmarkt en een paars macro-economisch kader) een vierde pijler: de plattelandseconomie en het landbouwbeleid. Voor de vroegste beschrijving van het Paarse Economie Model, zie: Ilkcaracan (2013) (http://www.genanet.de/fileadmin/user_upload/dokumente/Care_Gender_Green_Economy_Int_WS_Sustainable_Economy_Green_Growth_who_cares_EN.pdf); of Ilkcaracan (2016) (<https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781317239017/hoofdstukken/10.4324%2F9781315627762-13>); ook voor een korte introductie: <https://www.iwraw-ap.org/ipek-ilkcaracanpurple-economy/>

4 UN Women (2015), *Why Macro-economic Policy Matters for Gender Equality*, Policy Brief, No 4. Available at: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/12/macro-economic-policy-matters-for-gender-equality

5 European Women Lobby (2016), *Together for a Feminist Europe: Strategic Framework 2016-2020*. Available at: https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/europan_women_s_lobby_strategic_framework_2016-2020.pdf

6 De Paarse Economie is een begrip dat voorgesteld werd door Ipek Ilkcaracan van de EWL-coördinatie Turkije als een visie op een gendergelijke en duurzame economie; ze berust op vier pijlers: publieke diensten voor zorgverstrekking, het recht op betaalde verloven, specifiek overheidsbeleid voor zorgvoorzieningen van plattelandsgemeenschappen, waarbij de macro-economische omgeving gericht is op zorgvoorzieningen.

7 Zie Ferber, M. A. and Nelson, J. A., (eds.) (1993) *Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics*. Chicago/London: University of Chicago Press; and Young, B., Bakker, I. and Elson, D. (eds.) (2011), *Questioning Financial Governance from a Feminist Perspective*, London/New York: Routledge

8 Dengler, C. and Strunk, B. (2018), "The Monetized Economy versus Care and the Environment: Degrowth Perspectives on Reconciling an Antagonism", in *Feminist Economics*, Vol. 24, Issue 3.

9 Europees Parlement, Verslag over gendergelijkheid en belastingbeleid in de EU, P8_TA(2019)0014, (2018/2095(INI)). <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-digitalisation-europeanunion>.

10 Ibid.

11 Ibid.

12 Tørsløv, T. R., Wier, L. S. and Zucman, G. (2018) "The Missing Profits of Nations", Working Paper 24701, National Bureau of Economic Research. <https://gabriel-zucman.eu/files/TWZ2018.pdf>.

13 Zie: Raad van Europa (2005), *Gender budgeting*. <https://rm.coe.int/1680596143>

14 European Institute for Gender Equality (2018) *Gender budgeting: Mainstreaming gender into the EU budget and macro-economic policy framework*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://eige.europa.eu/publications/gender-budgetingmainstreaming-gender-eu-budget-and-macro-economic-policy-framework>.

15 Het betreft o.m. het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, de Mededeling van de Europese Commissie over de integratie van de gelijke kansen voor vrouwen en mannen in alle communautaire beleidsvormen en acties (1996), het Verdrag van Amsterdam (1997), de Peking-Verklaring en het Peking-Actieplatform (1995) en follow-ups, een reeks Aangenomen Besluiten van de VN Commissie Status van de Vrouw (CSW), de Wereldconferentie tegen racisme, en Agenda 2030 en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's).

16 Acheson, R. (2019), *Women, weapons, and war: a gendered critique of multilateral instruments*, Reaching Critical Will, a programme of the Women's International League for Peace and Freedom. <http://www.reachingcriticalwill.org/resources/publications-and-research/publications/10441-women-weapons-and-war-a-gendered-critique-of-multilateral-instruments>.

17 Walby, S. and Olive, P. (2013), "Annex II. Economic aspects and legal perspectives for action at EU level", in *European Added Value Assessment*. Combating violence against women, EAVA 3/2013, European Added Value Unit, European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dv/eav_violence-against-women-eav_violence-against-women-en.pdf.

- 18 European Women's Lobby position paper on Violence against Women "Towards a Europe Free from All Forms of Male Violence against Women", (2010). <https://www.womenlobby.org/Towards-a-Europe-Free-from-AllForms-of-Male-Violence-against-Women-December>.
- 19 International Labour Organisation (ILO), *Violence and Harassment Convention*, C190, 21 June 2019. Available at: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190.
- 20 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2012), *Thematic study on the issue of violence against women and girls and disability*. https://www2.ohchr.org/english/issues/women/docs/A_HRC.20.5.pdf.
- 21 Reid, J. A. (2017), "Sex trafficking of girls with intellectual disabilities: an exploratory mixed methods study", Human Trafficking Pro Bono Legal Center and National Disability Rights Network. <http://iofa.org/wp-content/uploads/2017/09/Trafficking-DisabilityFact-Sheet-Disability-Advocates-Investigators....pdf>.
- 22 Fraser, N. (2016), "Contradictions of Capital and Care", *New Left Review*, July/August 2016, 100. <https://newleftreview.org/issues/11100/articles/nancyfraser-contradictions-of-capital-and-care>.
- 23 Ibid.
- 24 European Disability Forum, <http://www.edf-feph.org/independent-living-social-services>. <http://www.edf-feph.org/independent-living-social-services>.
- 25 Elson, D. (2012), "Un-paid care work in economic context" in European Women's Lobby, *European Women's Voice: Her Future - Intergenerational solidarity from a gender equality perspective*. <https://www.womenlobby.org/European-Women-s-Voice-Her-FutureIntergenerational-solidarity-from-a-gender?lang=en>.
- 26 European Institute for Gender Equality (2017), *The economic benefits of gender equality*. <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefitsgenderequality>
- 27 European Investment Bank (2016), "EIB takes Investment Plan for Europe well over half its target and approves first gender strategy". <https://www.eib.org/en/press/all/2016-339-eib-takes-investment-plan-for-europe-well-over-half-its-target-and-approves-first-gender-strategy>.
- 28 International Labour Organization (2017), *Gender dimensions of employment trends and future of work: Where would women work next?*, EMPLOYMENT Working Paper No. 222. https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/working-papers/WCMS_613273/lang--en/index.htm
- 29 European Institute for Gender Equality (2017), *The economic benefits of gender equality*. Available at: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefitsgenderequality>.
- 30 International Labour Organization (2017), *Gender dimensions of employment trends and future of work: Where would women work next?*, EMPLOYMENT Working Paper No. 222. https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/working-papers/WCMS_613273/lang--en/index.htm.
- 31 RAND Europe (2008), *Migrant women in the EU labour force*. Prepared for the European Commission, Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunity (DG EMPLOY). <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=media.download&uuid=A77D3B8-90AC-3D46-7F52E41D1157FE6C>
- 32 European Parliament (2017), *Discrimination and Access to Employment for Female Workers with Disabilities*, Study for the EMPL Committee, DG for Internal Policies, Policy Department A: Economic and Scientific Policy. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602067/IPOL_STU\(2017\)602067_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602067/IPOL_STU(2017)602067_EN.pdf).
- 33 European Institute for Gender Equality (2018), *Digitalisation and gender equality in the European Union* (factsheet). <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-digitalisation-europeanunion>.
- 34 Resolutie van het Europees Parlement van 15 januari 2019 over gendergelijkheid en belastingbeleid in de EU (2018/2095 (INI)).
- 35 Europese Commissie, de informatiemaatschappij en mediacode voor goede praktijken en ICT.
- 36 1992 Aanbeveling van de Raad over 'Gemeenschappelijke criteria inzake voldoende middelen en sociale bijstand in systemen voor sociale bescherming', 92/441/EEC.
- 37 Aanbeveling van de Commissie over de actieve inclusie van mensen die uitgesloten zijn van de arbeidsmarkt, Brussel, (30.09.2008) C(2008).

WWW.WOMENLOBBY.ORG - WATERKRACHTSTRAAT 18 - 1210 BRUSSEL - T (+32) 02/217 90 20 F (+32) 02/219 84 51 @ EWL@WOMENLOBBY.ORG

WWW.VROUWENRAAD.BE - MIDDAGLIJNSTRAAT 10 - 1210 BRUSSEL - T (+32) 02/229 38 19 @ INFO@VROUWENRAAD.BE